

รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

เรื่อง การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย
จ.เชียงใหม่

THE USE OF MEDIA FOR COMMUNITY DEVELOPMENT: A CASE STUDY
OF BANPONG VILLAGE

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2543
จำนวน 99,500 บาท

หัวหน้าโครงการ นายนครเศร รังควัต
ผู้ร่วมโครงการ นางอ้อมทิพย์ เมฆรักษาวนิช แคมป์

งานวิจัยเสร็จสมบูรณ์
วันที่ 30 มิถุนายน 2546

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2543 ในครั้งนี้

การวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

การวิจัยฉบับนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นครเรศ รังควัต และผู้ช่วยศาสตราจารย์อ้อมทิพย์ เมฆรักษาวนิช แคมป์ ได้ร่วมกัน ออกแบบการวิจัย ออกแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจเอกสาร เขียนผลงานวิจัย และตรวจทานผลงานวิจัยร่วมกัน

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณปิยะ พลະปัญญา คุณทวี ทองอินเล็ก คุณสมพร เกตุตะคุและคณะนักศึกษาที่ช่วยเหลือในการจัดทำสื่อ และเก็บข้อมูลในบางส่วน ขอขอบคุณคุณสุนีย์ แสนคำ ช่วยเหลือด้านการพิมพ์งานวิจัยออกมาเป็นรูปเล่มฉบับสมบูรณ์

นครเรศ รังควัต

อ้อมทิพย์ เมฆรักษาวนิช แคมป์

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
สารบัญภาพ	(ค)
บทคัดย่อ	1
ABSTRACT	3
บทที่ 1 บทนำ	5
ความสำคัญของปัญหา	6
ปัญหาในการวิจัย	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
ข้อจำกัดในการวิจัย	9
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	9
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง	10
การศึกษาชุมชน	10
แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ	12
แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา	14
คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน	16
การใช้สื่อเพื่อการพัฒนา	18
ข้อดีและข้อจำกัดของการสื่อสารแต่ละชนิด	20
การเปิดรับสื่อ	24
แนวคิดการใช้ประโยชน์จากสื่อ	29
กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง	31

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	43
สถานที่ดำเนินการวิจัย	43
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	44
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	44
การทดสอบเครื่องมือ	44
วิธีการรวบรวมข้อมูล	45
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	46
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปราย	47
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	92
สรุปผลการวิจัย	92
ผลการวิจัย	93
ข้อเสนอแนะ	98
บรรณานุกรม	102
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามประกอบงานวิจัย	105
ภาคผนวก ข ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์	117

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนผู้ให้ข้อมูลแยกตามระดับการศึกษา	34
2	อาชีพของผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น	35
3	รายได้ต่อเดือนของผู้ให้ข้อมูล	36
4	การถือครองที่ดิน (ไร่) ของผู้ให้ข้อมูล	36
5	อาชีพที่ต้องการให้มีการส่งเสริม	37
6	สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบและพฤติกรรมการรับชมรับฟัง	39
7	อายุและการศึกษาและจำนวนสมาชิกในครอบครัวของประชากร	49
8	อาชีพ รายได้ รายจ่ายและการกู้เงินของกลุ่มตัวอย่าง	50
9	ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ	52
10	ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ (แยกตามการเลือกของผู้ให้ข้อมูล)	54
11	การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน (เช่าหมู่บ้านเดียวกัน)	57
12	ปัญหาที่พบในชุมชน (สำหรับการประกอบอาชีพหรือในชีวิตประจำวัน)	57
13	แสดงสื่อแต่ละชนิดที่ผู้ให้ข้อมูลมีอยู่และใช้รับข้อมูลข่าวสาร	59
14	สื่อที่ชุมชนมีอยู่และใช้รับข้อมูลข่าวสาร (แยกรายละเอียดการมีสื่อ อย่างเดียว)	60
15	สื่อเพื่อความบันเทิงที่ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบ	61
16	สื่อเพื่อความบันเทิงที่ทางชุมชนชื่นชอบ (แยกรายละเอียด)	61
17	แหล่งแหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับ	63
18	แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่ทางชุมชนได้รับ (แยกรายละเอียด)	64
19	ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารของชุมชนจากศูนย์ข่าวประจำหมู่บ้าน	66
20	ข่าวสารการเกษตรที่ชุมชนได้รับมากที่สุด	66
21	บริเวณแหล่งชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างผ่านไป-มามากที่สุด	67
22	แสดงความต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้ในครอบครัว	69
23	แสดงสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์ต่อเขามากที่สุดจัด 3 ลำดับที่ถูก เลือกมากที่สุด	69
24	สื่อที่มีประโยชน์ต่อกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด (รายละเอียด)	70

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
25	ชนิดของสื่อที่ได้รับแล้วนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด	73
26	สื่อที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าไม่เคยได้รับการหรือไม่เคยได้ประโยชน์จากสื่อ นั้นมาก่อน	74
27	การเข้าอบรมของผู้ให้ข้อมูล	75
28	แสดงสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นว่าเข้าใจง่าย ที่สุด (3 ข้อ)	76
29	สื่อที่ใช้ฝึกอบรมและกลุ่มตัวอย่างคิดว่าทำให้เข้าใจมากที่สุด (รายละเอียด)	76
30	ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมของผู้ให้ข้อมูล	79
31	แสดงสื่อที่ผู้นำชุมชนใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง (3 สื่อ) จัดลำดับตาม ความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล	80
32	แสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลต่อชนิดของสื่อที่จะช่วยให้การประชุมมี ความเข้าใจและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว	81
33	สื่อที่ผู้นำใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง (รายละเอียด)	81
34	สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าจะช่วยทำให้การประชุมเข้าใจง่ายและเป็นไปได้ เร็วขึ้น (รายละเอียด)	83
35	แสดงสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของ กลุ่มตัวอย่างจัดลำดับ 3 ข้อที่ถูกเลือก	85
36	สื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของกลุ่มตัว อย่าง (รายละเอียด)	85
37	ผลการประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์ที่นำเสนอทั้ง 6 เรื่อง	89

การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง
ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
THE USE OF MEDIA FOR COMMUNITY DEVELOPMENT : A CASE
STUDY OF BANPONG VILLAGE

นเศรษฐ รังควัต
NAKARATE RUNGKAWAT

อ้อมทิพย์ เมฆรักชวานิช แคมป์
OMTIP MEKRUGSAWANICH KAMPE

สาขาวิชานิเทศศาสตร์
ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร
คณะธุรกิจการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปของชุมชน การรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อ (2) ความต้องการและปัญหาของชุมชน และ (3) สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 137 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์และสื่อประเภทเทปโทรทัศน์รายการต่างๆ ทางการเกษตร ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวบ้านโป่งมีอายุเฉลี่ย 44 ปี ส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง และมีอาชีพเอง ได้แก่ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับและการทำสวน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ โดยพบว่ามีอัตราการกู้ยืมเงินสูง และส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ย 2.50 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการมีอาชีพเสริมด้านต่างๆ ในเรื่อง 1) การเลี้ยงไก่ 2) การเพาะเห็ด 3) การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ 4) การเลี้ยงหมู 5) การปลูกไม้ผล

และ 6) การเลี้ยงโคตามลำดับ โดยปัญหาในชุมชนบ้านโป่งที่พบมากที่สุด คือ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย รองลงมาคือแรงงานรับจ้างไม่มีงานทำอย่างสม่ำเสมอและ/หรือว่างงาน

การเปิดรับสื่อของชุมชนทางด้านข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงส่วนมากมาจากสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนแหล่งข้อมูลทางการเกษตรส่วนใหญ่ก็รับจากสื่อโทรทัศน์และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน รวมถึงวิทยุ ซึ่งเป็นสื่อหลักๆ ที่ชุมชนได้รับ ส่วนสื่อในท้องถิ่นที่ชุมชนได้รับการเผยแพร่ความรู้คือศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านและหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ส่วนแหล่งชุมชนที่ผ่านไประยะเวลาที่ผ่านมาที่สุด คือบริเวณโรงเรียนบ้านโป่ง

สื่อที่มีประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ผลการวิจัยพบว่าเป็นสื่อที่ผสมผสานกันคือหอกระจายข่าว ร่วมกับวิทยุและโทรทัศน์ รวมถึงตัวของผู้นำชุมชนด้วย ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องถึงสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับแล้วนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ การประชุม, ปราศรัย, หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน, และศูนย์เกษตรประจำตำบล ในด้านข่าวการเกษตร และการส่งเสริมการเกษตร

สื่อที่เหมาะสมในการฝึกอบรม พบว่าการบรรยายการสาธิตประกอบการปฏิบัติ ให้อ่าน และการได้ให้ทดลองปฏิบัติเอง เป็นวิธีที่ทำให้เข้าใจง่ายที่สุด และควรใช้สื่อหลายๆ อย่างผสมผสานกัน ซึ่งสอดคล้องกับสื่อที่ต้องการให้ผู้นำชุมชนใช้ในการจัดการประชุมและฝึกอบรม

ในการทดสอบสื่อตามความต้องการส่งเสริมอาชีพของชุมชนจากเทปโทรทัศน์ทั้ง 6 เรื่อง พบว่าทางด้านเนื้อหา ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ รวมถึงระยะเวลาในการนำเสนอและความเข้าใจในเนื้อหาอยู่ในระดับดีมาก รวมถึงด้านภาพ ความชัดเจน การเรียงลำดับขั้นตอนต่างๆ อยู่ในระดับดีมากเช่นเดียวกัน ส่วนทางด้านของเสียงบรรยายอยู่ในระดับดี เช่นเดียวกับเสียงดนตรีที่ใช้ประกอบส่วนที่ควรปรับปรุง คือ ความดังของเสียงดนตรีประกอบและคำศัพท์บางคำที่เข้าใจยาก

จากผลงานวิจัยได้มาซึ่งข้อเสนอแนะสำหรับการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน โดยควรจัดให้มี 1) การจัดให้มีการส่งเสริมอาชีพ 2) สนับสนุนศูนย์ความรู้ต่างๆ ในชุมชน 3) การวางแผนการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน และ 4) ผลิตสื่อที่เหมาะสมกับแต่ละชุมชน

ABSTRACT

This study was conducted in order to study: (1) the general situation of the community, reception of communication media and benefits from using communications media; (2) needs and problems of the community; and (3) appropriate communications media for community development. Data respondents for this study consisted of 137 resident villagers of Ban Pong community in Tambon Pa Phai, Amphoer Sansai, Chiang Mai. Research tools consisted of questionnaire forms and various television tapes.

Summary of results

Results of the study showed that most residents of Ban Pong community had an average age of 44 years, attained fourth grade level, had an average of 4 family members, worked as casual laborers and had minor occupations such as cultivation of ornamental plants and gardening. Majority of the respondents had household expenses greater than their income. The study also found that they had very high borrowing rate and many of them owned lands at an average of 2.50 rai per person. This area was suitable for the conduct of supplemental livelihood such as: (1) chicken raising; (2) mushroom cultivation; (3) cultivation of ornamental plants; (4) pig raising; (5) planting fruit trees; and (6) cattle raising. Results also showed that many community residents had a problem about insufficiency of their income to pay for their household expenses, followed by non-regularity of their casual jobs and also, unemployment.

On the reception of the community towards communications media on information and amusements, the study found that they were mostly through television and radio communications. Information about farming was mostly received through television and village sound post together with radio which served as a basic medium of communications in the community. The local communication media in the community used for disseminating knowledge were the village news center and the village sound post. The area surrounding the Ban Pong school was considered the central community area for most villagers.

The communications media that provided the highest benefits to the community consisted of the combination of village sound post, radio and television including local community leaders. For continuity, the information that the study respondents had already received were then used mostly in meetings, speeches or remarks, village sound post and tambon farm center particularly on agriculture and agricultural extension.

Communications media that were appropriate for training were found to include lectures/ demonstrations with actual practice and self-trial which were believed to provide the highest understanding of information. The study suggested that there must be diverse communications media which might become appropriate to the media needs of the community leaders during meetings and training.

The testing of communications media based on the need to promote the livelihood of the community used television tapes on 6 topics. These consisted of the actual stages of farm practices and the period of time needed for presentation together with the understanding of the topic, which showed that they were highly needed by the community. These were followed by illustrations, clarity and sequencing of stages, which were also at a high level. On the other hand, the sound quality of lecture was at a fair level together with the sound quality of musical background. Those that need to be improved included the volume of accompanying music and the vocabulary used, which was sometimes hard to understand.

The study suggested that for the use of communications media for community development, they must include: 1) a promotion of livelihood; 2) support for various types of knowledge; 3) planning for the use of communications media for community development; and, 4) production of media that are appropriate for each community.

บทที่ 1

บทนำ

(Introduction)

ในทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน และมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศมากขึ้น ถึงแม้ว่าในบางช่วงเวลาที่ภาวะเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียมีการถดถอยลง ประเทศไทยก็ยังได้เปรียบประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน เนื่องมาจากประเทศเรามีภาคการเกษตรกรรมที่รองรับอยู่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของสังคมแบบเกษตรกรรม และฐานทางด้านการเกษตรนี้เอง ก็ช่วยให้ประเทศไทยอยู่รอดได้ในยามวิกฤตเศรษฐกิจ

ในการพัฒนาประเทศโดยมองพื้นฐานของประชาชนส่วนใหญ่ทางภาคเกษตรกรรมจึงถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่ต้องมีการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างฐานที่เข้มแข็งในชุมชนท้องถิ่นนั้น ต้องกระทำในทุกๆ ด้าน ประเวศ วะสี (2544: 4) กล่าวว่า ในการพัฒนาฐานที่เข้มแข็งของชุมชนนั้น ต้องกระทำในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทางด้านสุขภาพ หากรากฐานเหล่านี้เข้มแข็งจะทำให้การพัฒนาประเทศในระดับสูงขึ้นไปได้ง่ายขึ้น

องค์ประกอบในการพัฒนาชนบทนั้นให้ประสบผลสำเร็จนั้นมิใช่มีอยู่หลายประการ ซึ่งยุทธวิธีการพัฒนาชนบทที่นิยมใช้กัน ได้แก่ ยุทธวิธีแบบพึ่งตนเอง และมีการใช้ระบบการพัฒนาแบบผสมผสาน ใช้ภูมิปัญญาของชุมชน รวมถึงยุทธวิธีการใช้สื่อ หรือเรียกอีกอย่างว่า ยุทธวิธีการสื่อสาร ซึ่งต้องอาศัย “สื่อ” เป็นหัวใจหลักในการพัฒนา

“สื่อ” ได้ถูกใช้เป็นตัวกลางในการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารต่างๆ ระหว่างผู้ส่งสารไปสู่บุคคลเป้าหมาย โดยผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อจุดมุ่งหมายให้เกิดการรับรู้ หรือเปลี่ยนทัศนคติ หรือให้เปลี่ยนพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารนั้นมีอยู่หลากหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อประเภทบุคคล ได้แก่ การพบปะเยี่ยมเยียนให้ความรู้ เป็นรายบุคคล สื่อประเภทกลุ่ม เช่น การบรรยาย การสาธิตหรือการประชุม เป็นต้น และสื่อประเภทมวลชนที่มีการให้ข่าวสาร ข้อมูลทางด้านวิทยุ โทรทัศน์ หรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น ที่ได้ถูกนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในปัจจุบัน

ในการศึกษาการใช้สื่อเพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนนั้น มีปัจจัยหลายด้านที่ต้องศึกษา เริ่มจากการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อศึกษาถึงพื้นฐานของชุมชน และศึกษาวิเคราะห์ถึงสื่อที่ชุมชนนั้นๆ ได้รับ จะเห็นได้ว่าสื่อแต่ละชนิดที่ผู้คนในชุมชนนั้นๆ ใช้นั้น มาจากการผลิตของสื่อแต่ละชนิด มักไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เพราะว่าในการสื่อสารนั้น ต้องมีองค์ประกอบหลายด้าน เช่น สื่อนั้นต้องน่าสนใจ ทันเวลา ทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ หรือแม้แต่บางครั้ง ยังต้องอาศัยเนื้อหาที่ครอบคลุมเฉพาะกลุ่มรวมถึงให้ชุมชนนั้นๆ ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น บอกถึงความต้องการรูปแบบของสื่อ เนื้อหาของสื่อที่นำมาจัดทำและนำเสนอ ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้และเป็นแนวคิดในการผลิตสื่อเพื่อชุมชนต่อไปในวันข้างหน้า

ความสำคัญของปัญหา (Significance of the problem)

ปัญหาของการพัฒนาและกระจายความเจริญไปสู่ภาคชนบทที่สำคัญคือจะพัฒนากันอย่างไรโดยไม่ทำลายชุมชนชนบท ที่ผ่านมา การพัฒนาเศรษฐกิจเกิดขึ้นบนพื้นฐานการทำลายชุมชนในภาคชนบท เพื่อดึงเอาทรัพยากรต่างๆ ออกมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือแรงงานคน ซึ่งทำให้คนหลุดออกจากพื้นที่และรากเหง้าเดิมของตน ทำลายอดีตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไปหมดสิ้น การพัฒนาคุณภาพของคนและฟื้นฟูชุมชนในชนบทให้เข้มแข็งน่าจะเป็นเป้าหมายหนึ่งในการพัฒนาชนบท นอกเหนือไปจากการพัฒนาทางด้านวัตถุต่างๆ

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนในชนบทต้องอ่อนล้า สรุปได้ว่าเกิดจากการบ่าโหมของกระแสการพัฒนาที่มุ่งทำการผลิตเพื่อการส่งออกตามจังหวะก้าวของกระแสโลก โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่ทำการผลิตอยู่ก่อน ซึ่งเป็นพลังการผลิตขั้นพื้นฐานที่สามารถทำการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากได้รับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจัง

ทางเลือกหนึ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในชนบทนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อเกิดมาจากสังคมชนบทเอง คนชนบทโดยเฉพาะเกษตรกรจะต้องร่วมกันกำหนดวิถีชีวิตให้กับสังคมของเขา มิใช่บุคคลหรือหน่วยงานใดเข้าไปกำหนดเพียงเพื่อต้องการผลประโยชน์เฉพาะตน

ความคิดริเริ่มของคนในชุมชนถือเป็นฐานที่สำคัญที่ทำให้เกิดระบบการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างตรงจุดที่สุด โดยการเอาปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง (ลีลาภรณ์ นาครทรรพ, 2538: 42)

การนำสื่อมาใช้ในการพัฒนาเป็นแนวคิดที่นำมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนในชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดโอกาสให้ประชาชนทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น ได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทเท่าเทียมกันทั้งในฐานะเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารของระบบการสื่อสารในสังคม

วิธีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้นจะต้องเป็นรูปแบบการใช้สื่อที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีลักษณะเป็นการส่งสารสองทาง เนื้อหาที่บรรจุในการสื่อสารจะถูกกำหนดมาจากความต้องการของคนส่วนใหญ่

ปัญหาในการวิจัย

(Statement of the problem)

การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนนั้น ต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานจากการเก็บรวบรวมข้อมูล และดูสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนก่อน ตลอดจนการศึกษาถึงการรับสื่อของชุมชน และการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ที่ได้รับจากสื่อชนิดต่างๆ

ความต้องการของชุมชน แต่ละแห่งนั้น ย่อมอาจมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับปัญหาในแต่ละชุมชน ซึ่งย่อมมีตัวแปรอีกหลายประการที่จะส่งผลถึงการพัฒนาของแต่ละชุมชนนั้นๆ

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็เพื่อที่ความต้องการทราบถึงสื่อที่เหมาะสมกับชุมชน โดยศึกษาเป็นกรณีเฉพาะ เพื่อต้องการทราบถึงสภาพทั่วไปของชุมชนและการรับสื่อ ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากสื่อนั้นๆ รวมถึงความต้องการสื่อชนิดต่างๆ โดยดูถึงปัญหาและความต้องการเป็นหลัก เพื่อที่จะได้เลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(Objectives of the study)

การวิจัยครั้งนี้เพื่อต้องการศึกษา

1. สภาพทั่วไปของชุมชน การรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อ
2. ความต้องการและปัญหาของชุมชน
3. สื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Expected results)

การวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้ คือ

1. ได้รูปแบบสื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนในชนบท ที่มีความกลมกลืนกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชนบท
2. ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน โดยการใช้สื่อในพื้นที่อื่น

หน่วยงานที่คาดว่าจะนำผลวิจัยไปใช้

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะประโยชน์ต่อบุคคลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. นักส่งเสริมและนักพัฒนาของภาครัฐบาลและเอกชนสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม
2. นักสื่อสารเพื่อการพัฒนาสามารถนำผลวิจัยไปผลิตสื่อรูปแบบต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมกับชุมชน

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

(Scope and Limitation of the study)

1. ขอบเขตการวิจัย (Scope of the study)

- 1.1 การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะลักษณะทางสังคมและลักษณะทางกายภาพของชุมชน

1.2 การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะช่วงเวลาระหว่างเดือนตุลาคม 2543 ถึง มกราคม 2544 และเป็นช่วงที่จะศึกษาด้านการรับสื่อของชุมชนเฉพาะช่วงเวลานี้เท่านั้น

1.3 การใช้สื่อเพื่อการพัฒนาในครั้งนี้ จะเน้นเฉพาะสื่อที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนที่ได้จากผลการวิจัยนี้เท่านั้น

2. ข้อจำกัดของการวิจัย (Limitation of the study)

ในการวิจัยครั้งนี้ประชากรที่จะศึกษา ได้แก่ ประชากรที่อยู่อาศัยในชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 137 ครัวเรือน (ครัวเรือนละ 1 คน)

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational definitions)

การใช้สื่อ หมายถึง การเปิดรับสื่อของคนในชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ทั้งสื่อประเภทสิ่งพิมพ์, วิทยู, โทรทัศน์, วิทยูกระจายเสียง, หอกระจายข่าว ฯลฯ

พัฒนาชุมชน หมายถึง การนำความรู้ที่ได้จากสื่อไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

ชุมชนบ้านโป่ง หมายถึง จำนวนครัวเรือนที่มีผู้อยู่อาศัยในชุมชนของ ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ความต้องการสื่อ หมายถึง ความต้องการที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนบ้านโป่ง

สื่อที่เหมาะสม หมายถึง สื่อที่คนในชุมชนมองเห็นและได้คัดเลือกว่าเหมาะสมกับการนำความรู้จากสื่ออื่นๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตัวเองและครอบครัวและต่อชุมชนที่อยู่

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง (REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความกระจ่างซึ่งปัญหาและดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ
3. แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
4. คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน
5. การใช้สื่อเพื่อการพัฒนา
6. ข้อดีและข้อจำกัดของการสื่อสารแต่ละชนิด
7. การเปิดรับสื่อ
8. แนวคิดการใช้ประโยชน์จากสื่อ
9. กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง

1. การศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจลักษณะของชุมชนที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาศัยอยู่ ความเข้าใจดังกล่าวจะช่วยทำให้นักการศึกษานอกระบบเข้าใจและสามารถวิเคราะห์พฤติกรรม ปัญหาและความต้องการของบุคคล และกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้อย่างถูกต้องแม่นยำมากขึ้น ดังนั้น การศึกษาชุมชนจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือพื้นฐานที่สำคัญอันหนึ่งของการทำงานกับชุมชน และการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาชุมชน หมายถึง การศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับลักษณะและสภาพต่างๆ ในชุมชนเพื่อนำข้อมูลนั้นมาเชื่อมโยงกับข้อมูลระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้าน เพื่อให้การวิเคราะห์ถูกต้องยิ่งขึ้น ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มานี้จะสามารถวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการกำหนดโครงการกิจกรรมหรือวางแผนต่างๆ ในชุมชน

ขอบเขตของการศึกษาชุมชน

การศึกษาชุมชนอาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ การศึกษาเฉพาะเรื่อง และการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน

การศึกษาเฉพาะเรื่อง เป็นการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น การศึกษาในเรื่องการรู้หนังสือของประชาชนในชุมชน และการอนามัยของชุมชน เป็นต้น ซึ่งเท่ากับเป็นการรู้จักกับชุมชนเพียงด้านเดียวอย่างลึกซึ้ง

การศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน เป็นการศึกษาชุมชนหลายด้านเพื่อข้อมูลโดยทั่วไปหลายๆ เรื่อง เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การศึกษา การใช้เวลาว่างของประชาชน และลักษณะของบริการพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น

ทั้งการศึกษาเฉพาะเรื่อง และการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนควรจะต้องมีขอบเขตจำกัด ซึ่งอาจจะเป็นการศึกษาเฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด หรือศึกษาเฉพาะเรื่องแต่ในหลายสถานที่ หลายตำบล หรือการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ณ ตำบลหนึ่งตำบลก็ได้

การกำหนดขอบเขตและประเภทของข้อมูลเพื่อที่จะศึกษาให้แคบลง จะช่วยให้ไม่ต้องศึกษาหาข้อมูลอย่างสะเปะสะปะไม่มีจุดหมาย และถ้าเราไม่กำหนดขอบเขตของข้อมูลหรือเรื่องที่จะศึกษา ข้อมูลที่ได้มาก็จะไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ หรือเป็นการสิ้นเปลืองเวลา ค่าใช้จ่าย ฉะนั้น เราจะต้องรู้วัตถุประสงค์ของการศึกษาชุมชน เพื่อหาข้อมูลเสียก่อนว่าจะศึกษารวบรวมข้อมูลไปเพื่อทำอะไร การรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนมีวัตถุประสงค์ 3 อย่างคือ เพื่อให้รู้จักสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนดำเนินงาน และเพื่อประสิทธิภาพในการทำงานกับชุมชน

เมื่อรู้ถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานดังกล่าวแล้ว โดยทั่วไปพบว่า ข้อมูลที่ควรครอบคลุมในการศึกษาชุมชนมีดังนี้ ความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชน โครงสร้างทางสังคมของชุมชน และขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน

วิธีการศึกษาชุมชน

วิธีการศึกษาหรือทำความเข้าใจกับชุมชนนั้นมีแตกต่างกันมากมายหลายวิธี ในที่นี้จะกล่าวถึงวิธีการที่มีความเหมาะสมกับงานการศึกษานอกระบบ และนิยมใช้กันมากคือ

1. การศึกษาจากเอกสาร เช่น จากประวัติศาสตร์รายงานเอกสารราชการ การทำสำมะโนครัวเรือน แผนที่สถิติ บันทึก และงานวิจัยต่าง ๆ เมื่อนักการศึกษานอกระบบได้เข้า

ไปอยู่ในชุมชนด้วยแล้ว ก็จะทำทราบว่าควรจะหาเอกสารอะไรบ้างและจากที่ใดในชุมชน เช่น บ้านทึบและสถิติ ข้อมูลบางอย่างอาจหาได้จากผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่อนามัยที่มีข้อมูลเกี่ยวกับการเกิด การเป็นโรค การตาย หรือบันทึกส่วนบุคคลของคนใดคนหนึ่ง ในหมู่บ้านที่กล่าวถึง เหตุการณ์สำคัญในหมู่บ้าน และเจ้าของบ้านทึบเต็มใจจะเปิดเผยให้ทราบ เป็นต้น

2. การสำรวจเบื้องต้น เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยการเข้าไปพูดคุยซักถามจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ และประชาชนทั่วไป หรืออาจใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิศาสตร์ ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร การทำมาหากิน การคมนาคม กลุ่มทางสังคม ความสัมพันธ์กับภายนอก ผู้นำท้องถิ่น การศึกษา การสาธารณสุข การสื่อสาร วัฒนธรรมประเพณี และการใช้เวลาว่าง เป็นต้น

3. การวิจัยภาคสนามโดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากการสำรวจเบื้องต้น เพื่อหารายละเอียดมากขึ้น ทั้งนี้ทำได้ด้วยการเข้าไปคลุกคลีกับคนในชุมชน ไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนนั้น ตลอดจนการทำตนให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ยอมช่วยให้ได้สังเกตการณ์ พูดคุย สัมภาษณ์ อภิปรายปัญหาในกลุ่มหรือได้ร่วมประชุมระดับผู้นำท้องถิ่น รวมทั้งได้ทำงานและใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะทำให้นักศึกษานอกระบบได้รู้จักและเข้าใจชุมชน ที่ตนเข้าไปจัดโครงการกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะยังผลให้การวางแผนและการปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบประสบผลสำเร็จมากขึ้นตามไปด้วย (เพ็ญศรี ทวีสุพรรณ, 2534: 410-415)

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อ

สื่อ : ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 หมายถึง ทำการติดต่อให้ถึงกัน ชักนำให้รู้จักกัน และตามความหมายที่นักวิชาการหลายท่านนิยามไว้พอสรุปได้ว่าเป็น พานะหัวหรือกลาง หรือตัวพาข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งจะส่งข่าวสารไปได้ก็ต้องอาศัยสื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารออกไป และข่าวสารจะไปถึงมือผู้รับได้ก็ต้องอาศัยสื่อพาไป เช่น เคลื่อนวิทยุในอากาศนำเสียงพูดไปให้ผู้ฟัง กระดาษนำตัวอักษรและภาพที่ปรากฏไปให้ผู้รับอ่าน เป็นต้น ทางด้านผู้รับก็เช่นเดียวกัน ต้องอาศัยในการรับสารนั้นๆ เช่น ผู้รับต้องมี

เครื่องรับวิทยุและมีความสามารถที่จะอ่านหนังสือรู้เรื่อง สื่ออาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ (ทำนอง สิงคาลวณิช, 2531: 7)

1. สื่อบุคคล หมายถึง สื่อต่างๆ ที่สามารถจะนำไปใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารแบบซึ่งหน้า เช่น คำพูด ท่าทาง
2. สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่จะใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารที่ไปยังมหาชนได้ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ และภาพยนตร์

วรภรณ์ ศิริวรรณ (2526: 47) กล่าวว่า สื่อ เป็นเครื่องมืออย่างใดที่จะนำความรู้ แนวคิด ความรู้สึก หรือความลึกลับจากสิ่งที่ได้กำหนดความรู้ขึ้นไปสู่ผู้รับ สื่อไม่จำเป็นต้องเป็นเอกสารหรือหนังสือเท่านั้น แต่สื่อยังหมายรวมถึงสิ่งอื่นๆ อีกมากมาย

อนันธนา อังกนันท์ และ เกื้อกูล คุปรัตน์ (2523: 32) ได้ให้ความหมายของสื่อว่าเป็นสิ่งที่ช่วยในการถ่ายทอดความหมาย เช่น ภาษา คำพูด สัญญาณมือ สัญญาณไฟ ส่วนในการสื่อสารมวลชน หมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดข่าวสาร

ประเภทของสื่อ

จากที่กล่าวถึงสื่อมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า "สื่อเป็นตัวกลาง" ซึ่งอาจจะเป็นเครื่องมือ หรือวิถีทางที่ใช้ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดการรับรู้และเข้าใจได้ตรงกันนั่นเอง และไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2522: 108) ได้ขยายความประเภทของสื่อ ให้ชัดเจนขึ้นดังนี้

1. สื่อบุคคล หมายถึง สื่อที่อาศัยบุคคลเป็นช่องทางเข้าถึงบุคคลในการสื่อสาร โดยผู้และผู้รับสาร จะมีจำนวน 2 คน หรือมากกว่าก็ได้ ได้แก่ การพบปะเยี่ยมเยียน การจัดประชุม การบรรยาย การพูดคุย การพูดโทรศัพท์ การติดต่อทางจดหมาย เป็นต้น
2. สื่อมวลชน หมายถึง สื่อที่อาศัยสิ่งต่างๆ เป็นช่องทางเข้าถึงกลุ่มบุคคลจำนวนมาก ได้แก่ แผ่นภาพ สมุดภาพ โปสเตอร์ แผ่นพลิก กราฟ แผนภูมิ การ์ตูนเรื่อง ป้ายนิเทศ เอกสาร คำแนะนำ จดหมายข่าว สิ่งพิมพ์สาธารณะ สไลด์ ภาพยนตร์ แผ่นโปร่งใส วิทยุ โทรทัศน์ หุ่นจำลอง ตัวอย่างของจริง นิทรรศการ ทัศนศึกษา เป็นต้น

นฤชิต แวศรีม่วง (2531: 58) ได้อ้างถึง Rogers และ Shoemaker ว่าสื่อบุคคล ที่ใช้ในการติดต่อระหว่างบุคคลซึ่งเข้าถึงบุคคลได้ในขอบเขตค่อนข้างจำกัด ส่วนสื่อมวลชนในการติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง จึงช่วยกระจายความรู้ได้รวดเร็ว สื่อทั้งสองประเภทดังกล่าวมีหลายรูปแบบตามลักษณะของเทคนิคในการผลิตสื่อ เช่น สื่อในรูปแบบการเขียน การพิมพ์ การพูด สื่อในรูปแบบโสตทัศนอุปกรณ์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ทั้งนี้ อาจแยกเทคนิคการผลิตสื่อออกได้สองลักษณะที่สำคัญ คือ สื่อที่ผลิตขึ้นโดยอาศัยวิทยาการแผนใหม่ของหน่วยงานจากนักวิชาการด้านสื่อ จัดเป็นสื่อในระบบสังคมของกลุ่มเป้าหมาย (cosmopolite media) กับสื่อที่ผลิตขึ้นโดยอาศัยวิทยาการพื้นบ้าน จัดเป็นสื่อในระบบสังคมของกลุ่มเป้าหมาย (localite media)

FAO กล่าวถึงช่องทางในการสื่อสารเพื่อเข้าถึงเกษตรกรรายย่อยมี 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. สื่อบุคคล ได้แก่ สื่อที่อาศัยผู้นำกลุ่ม เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เพื่อนบ้านและเครือญาติ
2. สื่อกลุ่ม ได้แก่ สื่อที่อาศัยรูปภาพ แผนภูมิ แผ่นภาพพลิก ของจริง หุ่นจำลอง เครื่องบันทึกเสียง สไลด์
3. สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อที่อาศัยโปสเตอร์ แผ่นปลิว แผ่นพับ จดหมายข่าว ภาพยนตร์วิดีโอเทป
4. สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ สื่อที่อาศัยละครพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน การเล่าเรื่อง การทนายปัญหาหรือปริศนา การใช้วิทยุกระจายเสียง เช่น โดรง ฉันท์ กาพย์ กลอน และระบำท้องถิ่น

3. แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

คุณลักษณะของการพัฒนา J. Servaes (1983, 1996) ใน กาญจนา แก้วเทพ (2543: 17-18) ได้ประมวลคุณลักษณะหลายประการที่ประกอบกันเป็นความเชื่ออยู่ในกระบวนการพัฒนาความทันสมัยให้แก่สังคมที่ถูกใช้เป็นกระบวนการหลักเกือบทั่วโลก นับแต่ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา

คุณลักษณะต่างๆ มีดังนี้

1. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมอย่างเป็นเส้นตรงก้าวหน้าแบบขั้นบันได (unilinear) เมื่อเกิดแล้วมีแต่ก้าวรุดไปข้างหน้า ไม่มีกระบวนการย้อนกลับ (irreversible)

3. การพัฒนามาถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (Structural Differentiation) และการทำหน้าที่ใหม่ๆ ของสถาบันสังคม (Functional Specialization)

4. การวางแผนดำเนินการพัฒนานั้น ต้องอาศัยการวางแผนจากส่วนกลาง (Centralized planning) และกระบวนการพัฒนาทั้งหมดสามารถแบ่งออกได้เป็นขั้นๆ อย่างชัดเจน ประเทศที่กำลังพัฒนาแต่ละประเทศจะมีตัวชี้วัด (indicators) ที่บ่งบอกขั้นตอนความก้าวหน้าของการพัฒนา (ความก้าวหน้าด้านการสื่อสารก็เป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่ง)

5. สาเหตุของความด้อยพัฒนานั้นเกิดจากปัจจัยภายใน (Endogenous factors) เช่น การขาดเงินทุนในประเทศ ทักษะความสามารถของแรงงาน เทคโนโลยีทางการผลิตล้าหลัง ฯลฯ ดังนั้นในการพัฒนาจำเป็นต้องนำเอาปัจจัยจากภายนอก (เช่น เงินลงทุน เทคโนโลยี) เข้ามาช่วยสนับสนุนสังคมส่วนที่ก้าวหน้าของสังคม (Modern Sectors) และสร้างความทันสมัยให้แก่สังคมส่วนที่ยังล้าหลังอยู่ (modernized traditional sectors)

ส่วนทางด้านแนวคิดทางด้านการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น มักจะมีแนวโน้มร่วมกับแนวคิดการพัฒนาระยะหลัก กล่าวคือ สนใจแต่มิติในเชิงปริมาณของการสื่อสารเท่านั้น เช่น จะสนใจแต่ ปริมาณ ของการเปิดรับสารหากแต่มองข้ามความสำคัญของมิติเชิงคุณภาพ ของการเปิดรับนั้น เช่น ไม่ได้ดูคุณลักษณะของเนื้อหาที่ชาวบ้านรับชม เพราะฉะนั้น ถึงแม้ประชาชนจะเปิดดูโทรทัศน์อย่างมาก แต่กว่าเนื้อหาในโทรทัศน์ นั้นแทบจะไม่มีข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาเลย เช่นนี้แล้วการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนจะบรรลุผลได้อย่างไร

Boroknave ใน กาญจนนา แก้วเทพ (2543: 24) ให้ข้อสรุปว่าเป้าหมาย และวิธีการสื่อสารแบบที่เป็นทางเดียว (One-way communication) นั้น ได้พิสูจน์ประสิทธิภาพของตัวเองแล้วว่าในกรณีส่วนใหญ่ จะประสบความสำเร็จล้มเหลว เนื้อหาข่าวสาร แบบใหม่ๆ ไม่สามารถเอาชนะความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของชาวบ้านที่เคยมีมาอย่างยาวนาน โดยเขาได้วิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลวเอาไว้ว่า เนื่องจากการสื่อสารเพื่อพัฒนาระยะหลัก นั้น มิได้เปิดโอกาสให้บุคคลได้ตั้งคำถาม ได้แสดงความสงสัยข้อข้องใจของตน ดังนั้น เมื่อมี

เนื้อหาข่าวสาร สองระบบที่ขัดแย้งกันและจำเป็นต้องตัดสินใจเลือกเพียงอย่างเดียว ประชาชนจึงมักเลือกอยู่กับความคิดเก่าที่คุ้นเคยมายาวนานมากกว่าจะโผเข้ามาแนวคิดใหม่ที่แปลกหน้า (ที่แม้จะได้การโฆษณาโน้มน้าวอย่างหนักก็ตาม)

4. คุณลักษณะของการสื่อสารชุมชน (Community Communication)

เพื่อทำความเข้าใจกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชนให้ชัดเจน ในที่นี้จะนำเสนอคุณลักษณะของการสื่อสารชุมชนจากตัวอย่างทัศนะของนักคิดท่านต่างๆ พอสังเขป

คุณลักษณะสำคัญๆ ของการสื่อสารชุมชน มีดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ลักษณะการสื่อสารแบบสองทางทำให้สถานะของผู้ส่งและผู้รับไม่ตายตัว แต่จะมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (flow of information) ในขณะที่กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบกระแสหลักนั้น ทิศทางการไหลของข่าวสารเป็นไปอย่างจำกัด คือมีการไหลจากเบื้องบน (เจ้าหน้าที่รัฐ) ไปสู่เบื้องล่าง (ประชาชน) เท่านั้น แต่การสื่อสารชุมชนนั้น การหลั่งไหลของข่าวสาร จะมีทิศทางที่หลากหลาย มาจากทุกทิศทุกทาง ทั้งจากบนลงล่าง (top-down) แบบล่างสู่บน (bottom-up) และแบบแนวนอน (horizontal) ดังนั้นข่าวสารจึงอาจจะไหลจากนักวางแผนพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชุมชนในเวลาเดียวกันชาวบ้านอาจจะส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อส่งข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน (ในวงการพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบันเริ่มคุ้นเคยกับแนวทางการปฏิบัติที่เรียกว่า “การสร้างเครือข่ายชุมชน” “การศึกษาดูงานจากกลุ่มชาวบ้าน” ด้วยกันเอง)

ในเรื่องทิศทางการไหลของข่าวสารนั้น นอกจากจะใช้มิติเรื่องทิศทางเป็นเกณฑ์พิจารณาแล้ว ยังมีนักวิชาการบางท่าน เช่น Pavelka ใช้เกณฑ์เรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่งเป็น “ขอบเขตในชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” จากเกณฑ์นี้ทำให้มองเห็น ทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือการไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อ

กระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

Berrigan F.J. (1979 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543: 45) ได้เพิ่มเติมคุณสมบัติบางประการที่การสื่อสารชุมชนน่าจะมี คือ

1. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสมสำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชนไม่ว่าชุมชนจะตั้งวัตถุประสงค์การใช้เอาไว้เช่นใดก็ตาม
2. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (access) ได้ตลอดเวลาเพื่อนำไปใช้เพื่อหาข่าวสาร เพื่อความรู้หรือเพื่อความบันเทิง
3. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม (participates) ในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ
4. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชนมิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน ซึ่งหมายความว่าตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกไปนั้นต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเองมิใช่เป็นผู้อื่นมาทำให้ชุมชน
5. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

ในกรณีของไทยมีนักวิชาการไทยได้รวบรวมคุณลักษณะที่สำคัญๆ ที่ครอบคลุมองค์ประกอบย่อยของการสื่อสารทั้ง 4 ลักษณะ คือ S-M-C-R ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

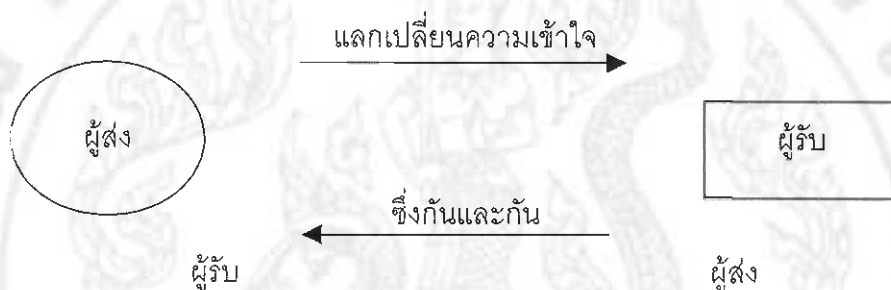
1. ระดับความยาก-ง่ายของสื่อ ต้องเหมาะสมกับระดับและความสามารถในการรับสารของชาวบ้าน โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องคำนึงความสามารถในการอ่านของชาวบ้าน
2. ประเภทของเนื้อหาของสื่อต้องเป็นเรื่องที่เน้นหนักลงไปในปัญหาเร่งด่วนหรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้น
3. กลุ่มเป้าหมาย สื่อแต่ละชนิดควรจัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ
4. วิธีการนำเสนอ สื่อควรนำเสนอสิ่งที่ปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหาแล้วเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว
5. ความเกี่ยวพันของเนื้อหา เนื้อหาของสื่อควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

6. บทบาทของสื่อ สื่อจะต้องมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ประสพการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

7. ความน่าสนใจ สื่อต้องมีลักษณะง่ายๆ แต่น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจโดย อาศัยภาพและเสียง เป็นตัวดึงดูดความสนใจ

8. ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ สื่อควรจะมีส่วนที่ช่วยให้ผู้รับสามารถประเมินตนเองได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่น่าเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาแล้ว อาจจะมีส่วนของ เนื้อหาที่ตั้งคำถามว่า ผู้รับสารเป็นส่วนใดของสาเหตุของปัญหา เป็นต้น

5. การใช้สื่อเพื่อการพัฒนา

ภาพที่ 1 แบบจำลองการสื่อสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ

จากแบบจำลองในรูปนี้ การสื่อสารจะเปลี่ยนจาก "การใช้ข้อมูลเพื่อโน้มน้าวใจ" (ซึ่งบ่อยครั้ง มักจะผลอเรอกลายเป็น "การครอบงำ ไปได้โดยง่าย") มาเป็น "การแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อจะเรียนรู้หาความเข้าใจและความหมายร่วมกัน" ทำให้การสื่อสารมีลักษณะที่บ่งบอกถึงความเสมอภาค การเคารพในศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน การสร้างความเข้าใจร่วมกัน การแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียม การรู้จักใจเขาใจเรา เป็นต้น การสื่อสารแบบสองทางจะเป็นโอกาสให้ผู้รับและผู้ส่งสารได้สลับบทบาทกัน เป็นผู้พูดบ้าง และเป็นผู้ฟังบ้าง มิใช่เป็นแต่เพียงผู้ฟังหรือผู้พูดแต่เพียงอย่างเดียว ความหมายและแบบจำลองประเภทนี้ จึงมีคุณลักษณะสมควร ที่จะเรียกว่าเป็น "สื่อเพื่อการพัฒนา" โดยแท้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ภารกิจเบื้องต้นของนักสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เป็นแบบอุดมคติ จึงเป็นการกลับหัวกลับหางกับสภาพการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ กล่าวคือ "จะต้องทำ

ให้ประชาชนเป็นผู้ใช้การสื่อสารมิใช่การสื่อสารเป็นผู้รับใช้ประชาชน การสื่อสารนั้นเป้าหมายจะใช้สื่อเพื่อสร้างสันติสุข เสรีภาพ และความยุติธรรม หรือมุ่งการครอบงำควบคุมกันแน่

หากเรานำเป้าหมายดังกล่าวมาเป็นมาตรวัดว่าการใช้สื่อในครั้งไหนบ้างที่สามารถจะขนานนามได้ว่า เป็นการใช้ "สื่อเพื่อการพัฒนา" โดยเฉพาะสำหรับการนำระบบสื่อสารสมัยใหม่มาใช้กับชาวชนบทเราก็จะเห็นว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อเพื่อพัฒนานั้น น่าจะต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาระดับการศึกษาการรับรู้ของประชาชน ช่วยให้ประชาชนได้รู้เท่าทันสภาพความจริงในโลกที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไป มีส่วนผลักดันให้ประชาชนมีความคิด และความสามารถในการตัดสินใจและประกอบกิจกรรม อนุรักษ์หรือยกระดับศีลธรรมของประชาชน โดยที่สื่อจะต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำนึกแห่งการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวเองและผู้อื่น แสวงหาเอกลักษณ์ของตน (และวัฒนธรรมของตน) เพื่อให้ปลอดภัยพ้นจากการครอบงำจากภายนอก เป็นต้น

วิธีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาที่จะให้บรรลุเป้าหมายและเล่นบทบาทดังกล่าวได้นั้นจะต้องมีวิธีการใช้สื่อแบบเฉพาะตัว เช่น ต้องเป็นรูปแบบการใช้สื่อที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ นั่นก็คือ จะต้องยกเลิกหรือรื้อถอนลักษณะการสื่อสารแบบทางเดียว (ที่ง่ายต่อการคลี่คลายไปเป็นการโน้มน้าวครอบงำ) ให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และแทนที่ด้วยการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการระดมสติปัญญาและกำลังจากคนส่วนใหญ่มาใช้ในการพัฒนาประเทศ เนื้อหาที่จะบรรจุในการสื่อสารจะถูกกำหนดมาจากความต้องการของคนส่วนใหญ่ ปริมาณสัดส่วนของเนื้อหาข่าวสารจะต้องมีความยุติธรรมเพิ่มมากขึ้น (ทุกวันนี้ เรื่องราวในสื่อมวลชนสมัยใหม่ทุกชนิด มักเป็นเรื่องของคนในเมืองมากกว่าคนในชนบท เรื่องของคนชั้นสูงมากกว่าคนชั้นธรรมดา ๆ เรื่องของคนรวยมากกว่าเรื่องของคนดี)

เมื่อวิเคราะห์ตามแบบจำลองของสื่อ ตัวแรกที่สำคัญที่สุดในการสื่อสารก็คือ ผู้สร้างสื่อ สำหรับการสร้างสื่อเพื่อใช้ในงานพัฒนาแบบนี้ ผู้สร้างสื่ออาจจะเป็นบุคคลภายนอก (ในระยะเริ่มต้น) หรืออาจจะเป็นบุคลากรในท้องถิ่นเอง (ในระยะยาว) ในกรณีที่บุคคลภายนอก จำเป็นจะต้องรู้ ความหมายของระบบการสื่อสารที่มีอยู่ในชุมชนนั้น เพื่อจะได้ส่งสารให้สื่อความหมายได้อย่างที่ตั้งใจ

สำหรับเงื่อนไขและวัตถุประสงค์ของการใช้สื่อในงานพัฒนานี้ อาจจะมีได้หลายอย่าง แต่ที่นำมาใช้กันมากในแวดวงนักพัฒนามักคือ ในกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน เมื่อชุมชนหนึ่งได้ค้นพบเคล็ดลับในการแก้ปัญหาบาง

อย่างของชุมชน ภูมิปัญญาดังกล่าวก็ควรจะได้รับบันทึกรวบรวมเอาไว้ในรูปของเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ สไลด์ หรือวิดีโอ เพื่อนำไปเผยแพร่ยังชุมชนอื่น ๆ เช่น บางหมู่บ้านในภาคเหนือได้ พบว่า ประเพณีทานทอด ซึ่งเป็นรูปแบบเก่าแก่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนเมื่อบ้านนี้หรือพื้นประเพณีทานทอดขึ้นมาก็สามารถที่จะทำสไลด์ แล้วนำไปขายเป็นแบบอย่างแก่หมู่บ้านอื่น

อีกเป้าหมายหนึ่งของการใช้สื่อเพื่องานพัฒนาในแต่ละท้องถิ่นก็คือ การใช้สื่อเพื่อปลูกสำนึก ปลูกจิต ปลูกใจ ผู้รับสารให้เกิดประกายความสำนึกที่สดใสแจ่มกระจ่าง ตัวอย่างของสื่อประเภทนี้ เช่น สไลด์ชุด "ข้าวกับชีวิต" ที่มีเนื้อหาในการรื้อฟื้นคุณค่าของข้าว ความสำคัญของข้าว ขวัญข้าว การผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ และคุณค่าอื่น ๆ ที่โยงใยอยู่กับ "ข้าว และชีวิตของชาวนา" ซึ่งเคยเป็นคุณค่าในวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่คุณค่าดังกล่าวกำลังถูกเบียดบังด้วยค่านิยมสมัยใหม่ ทำให้ค่อย ๆ เลือนหายไป เมื่อชาวบ้านได้ดูสไลด์เรื่องนี้แล้วก็เกิดความสำนึกขึ้นมา

องค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการใช้สื่อเพื่องานพัฒนาในสองลักษณะที่กล่าวมาแล้วนั้น นอกจากจะเป็นองค์ประกอบด้านตัวสื่อเอง เช่น ต้องเหมาะสมที่จะเคลื่อนย้ายไปที่ต่าง ๆ ได้โดยง่าย ใช้ง่ายแพร่หลายได้ง่ายและรวดเร็วแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญอีกด้านหนึ่งซึ่งจะสัมพันธ์เสียมิได้ก็คือ ด้านผู้รับสารไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือเพื่อปลูกสำนึกก็ตาม ผู้ใช้สารจะต้องคำนึงถึงว่า จะต้องจัดบรรยากาศให้ผู้รับสารได้ใช้สื่ออย่างเป็นตัวตั้ง (active) มิใช่เป็นเพียงวัตถุรองรับข่าวสารเท่านั้น (passive) หลังจากรับชมรับฟัง ภาพยนต์หรือละครนวนิยาย หรือสไลด์เรื่องต่าง ๆ แล้ว จะต้องให้ผู้ชมได้พูดคุย อภิปราย วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระและคุณค่าต่างๆ ที่มีอยู่ในสื่อ รวมทั้งถกเถียงไปถึงประเด็นที่ว่า เรื่องราวที่เกี่ยวข้อมาถึงตัวเราเองอย่างไรบ้าง เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, มปป : 21 - 35)

6. ข้อดีและข้อจำกัดของสื่อแต่ละชนิด

ในเรื่องของข้อดีและข้อจำกัดของสื่อแต่ละชนิดนั้น กาย สแกนด์เลน (2541: ไม่ระบุหน้า) ได้สรุปได้ดังนี้

ตัวต่อตัว

(การให้คำปรึกษาเป็นราย ๆ ผู้ที่พอใจรับพฤติกรรมใหม่ การจัดการประชุมเพื่อการจูงใจระดับชุมชน อภิปราย กลุ่มเล็ก ๆ การให้การศึกษากลุ่มอายุเดียวกัน, การเยี่ยมบ้าน ฯลฯ)

ข้อดี	ข้อจำกัด
ข้อมูลน่าเชื่อถือ ให้รายละเอียดได้มาก ช่วยกลุ่มเป้าหมายพัฒนาทักษะที่ซับซ้อนโดยการสาธิต ช่วยสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมพฤติกรรมใหม่ ให้โอกาสในการพูดคุยซักถาม เป็นการสร้างการสนับสนุนระดับชุมชน ชักจูงเป็นราย ๆ ไป สามารถได้ตอบความคิดที่คัดค้านไม่สนับสนุน กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในขบวนการ สามารถรับรู้ถึงผลต่อชาวบ้านได้ทันที ช่วยแก้ไขอุปสรรคของแต่ละคน ช่วยย้ำให้ปฏิบัติพฤติกรรมใหม่ตลอดไป	ใช้เวลามาก ถึงคนจำนวนน้อย ต้องมีการฝึกทักษะและการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ ค่าใช้จ่ายสูง

ข้อดีและข้อจำกัด ของการสื่อสารแต่ละชนิด

ภาพและเสียง

(เป็นเครื่องมือสนับสนุนหลัก)

(โปสเตอร์ (เช่น เอดส์), แผนภูมิ, แผ่นภาพ, สไลด์, เครื่องฉาย, เทป, วีดิโอที่ทำขึ้น)

ข้อดี	ข้อจำกัด
ให้เตือนเป็นระยะๆ ดึงดูดใจ ให้ข้อมูลขั้นพื้นฐาน และบอกข้อดี สาริตขั้นตอนของพฤติกรรม ให้ข้อมูลที่ซับซ้อน สะดวกสบาย และใช้ใหม่เมื่อไรก็ได้ สนับสนุนการสื่อสารแบบตัวต่อตัว ให้ข้อมูลที่เที่ยงตรง และมาตรฐาน อาจจะผลิตในท้องถิ่นได้ ทำให้คนที่กำลังสื่อสารมั่นใจและน่าเชื่อถือ อาจจะส่งไปห้องที่ๆ สื่อสารมวลชนเข้าไม่ถึง	ค่าใช้จ่ายอาจสูง มักจะไม่ใช่สถานการณ์ทางวัฒนธรรมและการศึกษา ของชาวบ้าน ต้องมีการฝึกให้ใช้ถูกวิธี ต้องมีการฝึกด้านการออกแบบ และการพัฒนาการผลิต การผลิตที่ง่ายมักจะทำให้คนที่กำลังสื่อสารผิด

ข้อดีและข้อจำกัด ของการสื่อสารแต่ละชนิด

สื่อสารมวลชน

(สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนต์, วีดีโอ (สำหรับเปิดผ่านสื่อสารมวลชน),

หนังสือพิมพ์ นิตยสาร, วารสาร, ไปสเตอร์ (ในที่สาธารณะ), เพลงที่นิยม)

ข้อดี	ข้อจำกัด
เข้าถึงคนจำนวนมาก ให้ข้อมูลถึงบริการที่มี ให้ข้อมูลได้บ่อยๆ ใช้ได้ผลกับกลุ่มผู้ริเริ่ม, ผู้รับรายแรกๆ และบางคนในกลุ่มคนส่วนใหญ่ กลุ่มแรก ย้ำเรื่องสำคัญๆ ที่สื่อสารแบบตัวต่อตัว สามารถทำให้รายการและข่าวสารน่าเชื่อถือ ส่งเสริมและช่วยดำรงบรรทัดฐานใหม่ สามารถสร้างบรรยากาศในการเปลี่ยนแปลง เข้าถึงพวกการศึกษาน้อย ให้ข้อมูลเป็นระยะๆ สามารถใช้ผู้นำที่มีอิทธิพล ปลอดภัยเพราะไม่เจาะจงใครคนใดคนหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องที่อ่อนไหว สาริตพฤติกรรมใหม่ บอกถึงตัววัดความสำเร็จ	อาจเข้าไม่ถึงท้องถิ่นทุรกันดารบางแห่ง ยากที่จะร่วมมือในการให้บริการ ยากที่จะดัดแปลงให้เข้ากับคนกลุ่มต่างๆ ยากที่จะรู้ ผลตอบสนองจากผู้รับสาร ต้องมีวิทยุ โทรทัศน์ โรงหนัง สิ่งพิมพ์ ฯลฯ เวลาเลือกโดยผู้ส่งสาร ไม่ใช่ผู้รับสาร

ข้อดีและข้อจำกัด ของการสื่อสารแต่ละชนิด
สื่อแบบดั้งเดิม

(หนังสือพิมพ์, การแสดงพื้นบ้าน, ทุนกระบอก, ลิเก, ฟ้อนรำ,
การเล่นทาน, ผู้ประกาศประจำหมู่บ้าน, เพลง ฯลฯ)

ข้อดี	ข้อจำกัด
ใช้รูปแบบที่ทุกคนยอมรับ	ถึงคนกลุ่มเล็กๆ
ใช้ภาษาถิ่นได้	เวลาต้องการ อาจจะหาไม่ได้
ใช้ข้อมูล และสถานการณ์ที่ทุกคนคุ้นเคย	บุคคลากรหายาก
เกี่ยวข้องกับชาวบ้านมากกว่าสื่ออื่น	ต้องลงทุนในการฝึกและสนับสนุน
ไม่เสีย	อาจจะยากที่จะคุยเรื่องที่น่าสนใจในท้องถิ่น
ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม	ยากที่จะควบคุมดูแลความเที่ยงตรงของข้อมูล
แสดงให้เห็นพฤติกรรมใหม่ ภายใต้บรรทัดฐานของชาวบ้าน	
การดำรงพฤติกรรม เสียค่าใช้จ่ายน้อยหรือไม่เสียเลย	

7. การเปิดรับสื่อ

มนุษย์เลือกสนใจในการรับข่าวสารลักษณะอย่างไร จากสื่อใด ด้วยเหตุผลแตกต่างกันไป Dominick (1990: 45-50) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้รับสารมีเหตุผลในการเลือกเปิดรับสารแต่ละครั้งสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. เพื่อการรับรู้ (cognition) หมายถึง การที่ผู้รับสารต้องการข่าวสารเพื่อสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ในด้านความอยากรู้และความต้องการของสังคม โดยการรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบหลักคือข่าว ความรู้ ความบันเทิง

2. เพื่อผ่อนคลาย (diversion) เพื่อสนองความต้องการมนุษย์ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปในด้านต่างๆ เช่น

2.1 การกระตุ้นอารมณ์ (stimulation) เป็นการเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเข้าใจความสนุกสนาน ความตื่นเต้นทั้งนี้คือ เพื่อต้องการลดความเบื่อหน่ายในชีวิต

2.2 การพักผ่อน (relaxation) เป็นการเปิดรับสื่อเพื่อคลายความเครียดที่มากเกินไปหรือลดความเร่งรีบในชีวิตประจำวันลง

การเลือกสรรและการแสวงหาข่าวสาร

พีระ จิรโสภณ (2529: 636-640) กล่าวว่าในการรับข่าวสารต่างๆ ผู้รับสารย่อมมีกระบวนการเลือกสรร (selective processes) ซึ่งแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทักษะคติ ความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ

1. การเลือกสรรในการรับสาร ปัจจัยการสื่อสารที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการส่งสารไปยังผู้รับสารนั้นคือ "กระบวนการเลือกสรร" (selective processes) ของผู้รับสาร ข่าวสารต่างๆ แม้ว่าจะได้รับการเตรียมมาอย่างพิถีพิถัน ใช้ผู้ถ่ายทอดที่มีความสามารถและความน่าเชื่อถือสูงหรือใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพมากก็ตาม แต่สิ่งเหล่านี้ก็ได้เป็นหลักประกันความสำเร็จของการสื่อสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ตามความต้องการ ตามความเชื่อ ตามทักษะคติ ตามความรู้สึกนึกคิด ฯลฯ ที่ไม่เหมือนกัน ดังนี้

1.1 การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (selective exposure or selective attention) หมายถึง การที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจหรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยบุคคลมักจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดเดิมของตนเอง ทั้งนี้เพราะการได้รับข่าวสารที่ไม่ลงรอยกับความเข้าใจผิดหรือทัศนคติเดิมของตนนั้นจะก่อให้เกิดความไม่สมดุลทางจิตใจหรือความไม่สบายใจที่เรียกว่า ความไม่สอดคล้องกับทางด้านความเข้าใจ (cognitive dissonance)

1.2 การเลือกรับรู้หรือตีความ (selective perception of selective interpretation) คือ เมื่อบุคคลรับข่าวสารที่สนใจแล้ว จะตีความหมายตามความเข้าใจ ทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง แรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย สภาวะทางอารมณ์และจิตใจ เป็นต้น

1.3 การเลือกจดจำ (selective retention) บุคคลจะเลือกจดจำเฉพาะข่าวสารในส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการและทัศนคติของตนเอง

2. การแสวงหาข่าวสาร นอกจากบุคคลจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติหรือความคิดและความเข้าใจที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังแสวงหาข่าวสารเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในทางอื่นๆ เช่น เพื่อให้มีความรู้ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหา รวมทั้งเพื่อสนองความสนใจส่วนบุคคลและเพื่อบันเทิงใจด้วย นอกจากนี้การที่บุคคลใดจะตัดสินใจแสวงหาข่าวสาร เจาะเย้ยต่อข่าวสารหรือหลีกเลี่ยงการเปิดรับข่าวสารนั้นก็ขึ้นอยู่กับการประเมินเปรียบเทียบถึงความพยายามที่ใช้ และผลตอบแทนในการที่จะรับรู้ข่าวสารใดๆ ด้วย

McQuail (อ้างใน ยุพดี รัฐติเจริญ, 2537: 93-94) ได้เสนอว่าปัจเจกชนควรจะได้รับอะไรบ้างจากสื่อมวลชน ดังนี้

1. ได้รับข่าวสาร

- ได้ทราบเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบัน สถานการณ์แวดล้อมในสังคมและโลกอย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์
- ได้รับข้อเสนอแนะและทางเลือกเกี่ยวกับประเด็นที่จะนำไปสู่การปฏิบัติมติหรือการตัดสินใจ
- ได้รับการตอบสนองของความกระหายใคร่รู้และความสนใจทั่วไป
- ได้รับการเรียนรู้ และการศึกษาด้วยตนเอง
- ได้รับความมั่นคงจากการสังสมประสบการณ์และความรู้

2. ได้สร้างรูปแบบของความเป็นตัวของตัวเอง

- ได้พบแรงเสริมที่จะสร้างค่านิยมส่วนบุคคล
- ได้ทราบถึงรูปแบบต่างกับบุคคลที่ปรากฏในสื่อ
- ให้ความรู้สึกเป็นตัวตน

3. สร้างการติดต่อสัมพันธ์ในสังคมและก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในสังคม

- ได้ทราบความเป็นไปของบุคคลอื่น ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อกัน
- ได้รู้จักบุคคลผู้อื่น และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
- ได้ทราบถึงพื้นฐานของการสนทนาและการติดต่อสัมพันธ์ในสังคม

- มีตัวแทนของความสัมพันธ์ฉันเพื่อนในชีวิตจริง
- ช่วยที่จะให้คนเราคำเนินบทบาทของตนในสังคมอยู่ได้
- ทำให้คนเราสามารถปรับตัวเข้ากับครอบครัว เพื่อน และสังคมได้

4. ให้ความบันเทิง

- ทำให้คนเราสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาได้ชั่วขณะ
- ได้พักผ่อนหย่อนใจ
- มีความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมหรือศิลปกรรม
- ได้ใช้เวลาว่าง
- ปลดปล่อยอารมณ์
- กระตุ้นความรู้สึกทางเพศ

แนวคิดด้านองค์ประกอบในการเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อ

กระบวนการเลือกเปิดรับสาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้รับข่าวสารแต่ละคนจะเลือกรับข่าวสารที่มีอยู่ เพื่อนำมาพิจารณาไตร่ตรอง อันเป็นผลจากสิ่งเร้าบางประการ และเพื่อแปลความหมายของข่าวสารนั้นออกมาเป็นความรู้ความเข้าใจ หรือพฤติกรรมต่างๆ (ชวรัตน์ เริงชัย, 2527: 158)

แรงผลักดันที่ทำให้บุคคลหนึ่งๆ มีการเลือกรับข่าวสารเกิดจากคุณสมบัติพื้นฐานในด้านต่างๆ ได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น เลือกรับรู้ข่าวสารหรือเปิดรับสื่อตามทัศนคติและประสบการณ์เดิมของตน
2. องค์ประกอบทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ ภูมิฐานะ การศึกษา รวมทั้งสถานภาพทางสังคม

การเปิดรับสื่อเพื่อข่าวสาร ประกอบด้วย การเปิดรับจากสื่อ 2 ลักษณะ คือ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และการเปิดรับข่าวสารจากสื่อบุคคล

การเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีกระบวนการเลือกรับข่าวสาร (selective process) ซึ่งมีขั้นตอนต่างๆ คือ (Klapper, 1960: 5)

1. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ (selective exposure)

เป็นการเลือกขั้นแรกในการเลือกช่องทางการสื่อสารของมนุษย์ บุคคลจะเลือกเปิดรับสื่อและข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ตามความสนใจและความต้องการของตน ซึ่งทักษะและความชำนาญในการรับรู้และการเข้าใจข่าวสารของบุคคลนั้นมีความแตกต่างกันออกไป เช่น บางคนถนัดอ่านมากกว่าฟัง หรือบางคนถนัดพูดมากกว่าเขียน

โดยทั่วไปบุคคลจะเลือกรับสิ่งที่สนับสนุนความคิดของตนเสมอ นอกจากนี้ การเลือกรับยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ระดับการศึกษา วัย อาชีพ รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณีอีกด้วย

2. การเลือกให้ความสนใจ (selective attention)

เนื่องจากสมองของมนุษย์สามารถรับข้อมูลได้เพียง 500 ส่วนใน 1 วินาทีเท่านั้น สมองเราต้องคัดเลือกข่าวสารที่มากระตุ้นตลอดเวลา ดังนั้นข่าวสารที่ถูกคัดเลือกมักเป็นข่าวสารที่ตรงกับความสนใจและความต้องการ สอดคล้องเข้ากันได้กับทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิมของตน

การได้รับสารที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึก จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจอันก่อให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุล (cognitive dissonance) และเกิดความสับสนได้

3. การเลือกรับรู้และตีความหมาย (selective perception and selective interpretation)

เมื่อเปิดรับข่าวสารจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งแล้ว ผู้รับสารอาจมีการเลือกรับรู้และตีความหมายข่าวสารที่ได้รับ ซึ่งมักจะสอดคล้องกับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจทัศนคติ และค่านิยมของตน รวมทั้งตามสภาวะอารมณ์ และแรงจูงใจของตนในขณะนั้น

การเลือกรับรู้และตีความหมายเฉพาะในส่วนที่สอดคล้องกับตนเองนั้น อาจทำให้การสื่อความหมายไม่ตรงกันก่อให้เกิดความล้มเหลวทางการสื่อสารได้ (communication breakdown)

4. การเลือกจดจำ (selective retention)

หลังจากที่บุคคลเลือกให้ความสนใจ เลือกรับรู้และเลือกตีความหมายแล้ว บุคคลยังเลือกจดจำเนื้อหาสาระของสารไว้เป็นประสบการณ์ ข่าวสารที่จดจำนั้นมักเป็น

ข่าวสารที่ช่วยย้ำ สนับสนุนความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยมของตนที่มีอยู่แล้วให้ชัดเจนขึ้น และส่วนหนึ่งอาจเก็บไว้เพื่อสนับสนุนเมื่อเกิดความรู้สึกขัดแย้ง หรือเกิดสิ่งที่ไม่สบายใจ

8. แนวคิดการใช้ประโยชน์จากสื่อ

ก่อนที่จะศึกษาแนวคิดจากการใช้ประโยชน์จากสื่อ นั้น ต้องเริ่มมาจากความต้องการในข่าวสารจากสื่อ ซึ่งจะเข้ามาในรูปแบบของกระบวนการได้มีผู้ศึกษาถึงความต้องการและการใช้ประโยชน์จากสื่อหลายท่าน

ความต้องการในข่าวสาร

จากผลงานวิจัยของ คาทซ์ E.Katz. (1973) อ้างในกาญจนา แก้วเทพ (2541: 308-309) เป็นการศึกษาจากข้อมูลที่เก็บจากผู้ใช้อีเมลในประเทศอิสราเอล คาทซ์ ได้สร้างมาตรวัดความต้องการทางจิตใจ และสังคมของมนุษย์ขึ้นด้วยการนำองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบมารวมกัน กลายเป็นความต้องการในแง่ต่างๆ

1. Mode เป็นลักษณะของความต้องการ เช่น
 - 1.1 ความต้องการให้เพิ่มมากขึ้น
 - 1.2 ต้องการให้ลดลง
 - 1.3 ต้องการให้ได้มา
2. Connection คือ ลักษณะจุดประสงค์ของการติดต่อของบุคคลกับสิ่งภายนอก
 - 2.1 รับข่าวสารความรู้
 - 2.2 ความพอใจและประสบการณ์ทางอารมณ์
 - 2.3 ความเชื่อถือ ความมั่นใจ ความมั่นคง และสถานภาพ
 - 2.4 เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์
3. Reference คือ บุคคลหรือสิ่งภายนอกที่มนุษย์โยงการติดต่อไปสู่
 - 3.1 ตนเอง
 - 3.2 ครอบครัว
 - 3.3 เพื่อนฝูง

3.4 สังคม

3.5 ขนบประเพณีวัฒนธรรม

3.6 โลก

3.7 สิ่งอื่นๆ ภายนอกที่มีความหมายนัยลบ

Windahl (อ้างใน ลัดดา จิตตคุตตานนท์, 2541: 48) ได้ศึกษาและเสนอแนะแบบจำลองเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการได้รับการตอบสนองโดยใช้เครื่องมือสำคัญ คือ “ความรู้ว่าด้วยการใช้สื่อและต้นกำเนิดของการใช้ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจและช่วยทำนายผลต่างๆ ของกระบวนการสื่อสารมวลชนได้”

“การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน” คำนี้อาจหมายถึงกระบวนการที่ค่อนข้างจะสลับซับซ้อน ซึ่งเนื้อหาบางอย่างใดอย่างหนึ่งถูกบริโภคภายใต้สภาพเงื่อนไขอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการทำหน้าที่บางอย่างให้เต็มที่ และเป็นกระบวนการที่ผูกพันอยู่กับความคาดหวังบางประการในอันที่จะได้รับการตอบสนอง Windahl พบว่าความคิดรวบยอดประการหลังมีประโยชน์มากกว่า กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน อาจพิจารณาได้ในแง่ของ ปริมาณของเนื้อหาที่ถูกใช้ประเภทของเนื้อหาที่ใช้ประโยชน์ ความสัมพันธ์ต่อสื่อที่ใช้ และวิธีการใช้สื่อนั้นๆ

ในแบบจำลองการใช้ประโยชน์และการได้รับการตอบสนองการใช้สื่อมวลชนถูกกำหนดโดยความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐานเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การใช้ประโยชน์

ภาพที่ 2 แบบจำลองความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการได้รับการตอบสนอง
จากการใช้สื่อมวลชน

9. กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง

ชุมชนบ้านโป่ง ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ตามถนนสายเชียงใหม่-พร้าว ประมาณ 16 กิโลเมตร แยกเข้ามหาวิทยาลัยแม่โจ้ อีกประมาณ 6 กิโลเมตร ไปสู่วัดวิเวกวนาราม และหมู่บ้านโป่ง มีถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้าน สามารถเดินทางมาได้ทุกฤดูกาล สำหรับสภาพภูมิประเทศรอบๆ ชุมชนบ้านโป่ง มีดังนี้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้มีพื้นที่ป่าสมบูรณ์ 3,686 ไร่ ได้รับมอบจากกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าสันทราย มาดำเนินโครงการพัฒนาบ้านโป่งอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นอกจากนี้ยังได้พื้นที่อีก 907 ไร่ จากกรมป่าไม้มาเป็นอุทยานเกษตรและฟาร์มมหาวิทยาลัย ต่อมามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ได้ทำโครงการเพื่อขอใช้ประโยชน์พื้นที่อีก 216 ไร่ เพื่อทำเป็นโรงงานแปรรูปผลผลิตเกษตร ผลิตผลไม้กระป๋องและน้ำผลไม้กระป๋อง การเลี้ยงกวางเพื่อผลิตเขาค้ออ่อน แปลงขยายพันธุ์ไม้ดอกและไม้ผล มีป่าไม้และต้นน้ำธรรมชาติ มีอ่างเก็บน้ำห้วยใจ และมียุทธศาสตร์ที่สวยงาม และที่สำคัญคือ ชาวบ้านยังได้รับประโยชน์

มากมาย โดยเฉพาะการมีงานทำและมีรายได้เพิ่มจากการดำเนินการพัฒนาของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยแม่โจ้ยังมีโครงการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศที่จะดำเนินการต่อไปบนพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งรวมถึงชุมชนบ้านโป่งอันเป็นส่วนสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (สวิก เพ็งอัน, 2540: 3)

1. สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านโป่ง

สถานที่ตั้ง

ที่ตั้งหมู่บ้านโป่งอยู่หมู่ที่ 6 ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อโดยรอบหมู่บ้าน ดังนี้

ทิศตะวันออก ติดกับป่าสงวนแห่งชาติสันทราย และหมู่ที่ 7 บ้าน

ศรีบุญเรือง

ทิศตะวันตก ติดกับหมู่ที่ 8 บ้านวิเวก และหมู่ที่ 13 บ้านเกษตรใหม่

ทิศเหนือ ติดกับป่าสงวนแห่งชาติสันทราย

ทิศใต้ ติดกับหมู่ที่ 11 บ้านท่ายาว

บ้านโป่งมีพื้นที่ประมาณ 6,072 ไร่ ตั้งอยู่นอกเขตสุขาภิบาล ทั้งหมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือน 178 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่แยกเป็นเพศชายประมาณ 397 คน เพศหญิงประมาณ 392 คน รวมทั้งสิ้นประมาณ 789 คน และพื้นที่ของหมู่บ้านบางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติสันทราย

ทิศเหนือ

ภาพที่ 3 แผนที่บ้านโป่ง

ผลการทดสอบข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น (กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง)

จากการทดสอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 20 ครั้วเรือนเกี่ยวกับสภาพของชุมชนบ้านโป่งในช่วงปี พ.ศ.2543 จากข้อมูลของผู้ใหญ่บ้านจากประชากรจำนวน 89 คน เป็นชาย 47 คน เป็นหญิง 42 คน

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ให้ข้อมูลแยกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	คน
ต่ำกว่า ป.4	18
ป.4	24
ป.6	15
ม.ต้น	10
ม.ปลาย	19
ป.ตรีขึ้นไป	3

จากการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับ ป.4 และต่ำกว่า ป.4 อยู่ 42 คน และมีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมต้นขึ้นไปอยู่ 32 คน

ตารางที่ 2 อาชีพของผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น

อาชีพของชาวบ้าน	ครัวเรือน
รับจ้าง	12
ค้าขาย	9
ลูกจ้าง, พนักงาน	3
เลี้ยงสัตว์	5
ทำไร่	7
ทำสวน	11
ปลูกผัก	-
รับราชการ	1
อื่นๆ	1

จากการสัมภาษณ์ในช่วงต้นพบว่าอาชีพส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูล คืออาชีพรับจ้างและทำสวน อยู่ที่ 23 คน ที่เหลือส่วนใหญ่จะกระจายไปกับอาชีพค้าขาย/ลูกจ้างและทำไร่และเลี้ยงสัตว์

ตารางที่ 3 รายได้ต่อเดือนของผู้ให้ข้อมูล

รายได้/เดือน	ครัวเรือน
ต่ำกว่า 3,000	1
3,000-6,000	8
6,000-9,000	5
9,000-12,000	1
มากกว่า 12,000	5

จากการสัมภาษณ์พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของผู้ให้ข้อมูลจะอยู่ระหว่าง 3,000-6,000 บาทต่อเดือน จำนวน 8 คน และมากกว่า 6,000 บาทขึ้นไปอยู่ที่ 11 คน

ตารางที่ 4 การถือครองที่ดิน (ไร่) ของผู้ให้ข้อมูล

การถือครองที่ดิน (ไร่)	ครัวเรือน
น้อยกว่า 1.00 ไร่	4
1.00-5.00	10
5.00-10.00	5
10.00-15.00	-
15.00-20.00	1
มากกว่า 20.00 ไร่	-

พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีการถือครองที่ดินอยู่ที่น้อยกว่า 5 ไร่ลงมาถึง 14 คน และส่วนใหญ่จะเป็นการเช่าที่ทำกินมากกว่าการมีที่ดินเป็นของตนเองและมีเพียง 5 คนที่มีที่ดินอยู่ที่ 5-10 ไร่

ตารางที่ 5 อาชีพที่ต้องการให้มีการส่งเสริม

อาชีพที่ต้องการให้ส่งเสริม	ครัวเรือน
หัตถอุตสาหกรรม	10
ปลูกไม้ดอก	5
อาชีพช่าง	5
เลี้ยงปลา	4
เลี้ยงโค	3
เลี้ยงไก่	3
ไม้ผล	3
การตั้งโรงงานในหมู่บ้าน	3
เพาะเห็ด	2
ปลูกพืชไร่	1
การท่องเที่ยว	1

จากการสอบถามพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยังมีความต้องการอาชีพเสริม นอกเหนือจากการรับจ้างที่คนส่วนใหญ่ทำอยู่หรือใช้เป็นอาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำไร่นาทำสวน ได้แก่ ส่งเสริม หัตถอุตสาหกรรม การปลูกไม้ดอก และอาชีพช่างรวมถึงการเลี้ยงปลา เลี้ยงโคและเลี้ยงไก่ รวมถึงไม้ผลตามลำดับ

ส่วนในเรื่องของรายได้กับรายจ่ายนั้น จากการทดสอบแบบสัมภาษณ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับรายจ่ายไม่สัมพันธ์กัน โดยพบว่ามีรายจ่าย

และหนี้สินอยู่ในปริมาณมาก จึงทำให้อาชีพหลักเพียงอย่างเดียวนั้นไม่พอเพียงจำเป็นต้องมีอาชีพเสริมมาเพิ่มเติมเพื่อลดทอนค่าใช้จ่ายและหนี้สินต่างๆ

สรุปปัญหาเบื้องต้นจากการทดสอบแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนบ้านโป่ง

จากการสัมภาษณ์เบื้องต้น พอสรุปแนวปัญหาได้ดังนี้

1. การที่มีคนเข้ามาส่งเสริมต่างๆ ในการให้ความรู้หรือนำมาสาธิตทั้งภาครัฐบาลและเอกชนส่วนใหญ่มีการส่งเสริมอย่างไม่จริงจังมาเพียงไม่กี่วันก็หายไป และทำให้ชาวบ้านรู้สึกเบื่อ และความรู้บางอย่างไม่เหมาะกับชุมชนที่เราอยู่ดูไปก็ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้
2. รายได้น้อยไม่เพียงพอต่อรายจ่ายและหนี้สิน
3. ในภาคเกษตรและอาชีพหลักที่ทำอยู่ ทำนา ทำไร่ หรือทำสวน จะพบกับราคาผลผลิตตกต่ำที่ทำให้ไม่อยากจะประกอบอาชีพทำการไปรับจ้างดีกว่า
4. ปัญหายาเสพติดก็พบบ้างในชุมชน ยังขาดคนที่เข้ามาแก้ไขอย่างจริงจัง

สรุปข้อมูลเบื้องต้นจากการทดสอบแบบสัมภาษณ์ด้านแหล่งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อและการมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์พบว่าชุมชนบ้านโป่ง และคนที่อยู่อาศัยในชุมชนนี้มีการพบปะและการประชุมเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ คือเฉลี่ยประมาณ 9 ครั้งต่อคนต่อปี และแหล่งที่เป็นบริเวณที่ชาวบ้านในชุมชนผ่านไปผ่านมาและมักจะใช้เป็นนัดประชุมมากที่สุดก็คือ โรงเรียน

ในการใช้สื่อของชุมชนพอสรุปได้ดังนี้

สื่อที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มี ได้แก่

1. โทรศัพท์
2. วิทยุ
3. เครื่องเล่นวีดีโอเทป

ตารางที่ 6 สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบและพฤติกรรมการรับชมรับฟัง

สื่อที่ชาวบ้านชื่นชอบ	ความถี่โดยเฉลี่ย
1. โทรทัศน์	ทุกวันเช้า, เย็น
2. วิทยุ	อาทิตย์ละ 1 ครั้ง
3. วิทยู	ทุกวันตอนกลางวัน
4. เทป	ตอนดึกประมาณ 2 วัน/ครั้ง

พบว่า สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลรับชมและรับฟังทุกวันทั้งเช้าและเป็นโดยเฉลี่ย ส่วนสื่อวิทยุจะอาศัยฟังในช่วงระหว่างการทำงานคือช่วงตอนกลางวันเฉลี่ยทุกวัน

สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าเป็นประโยชน์และเข้าใจง่าย

1. สาระ
2. ทดลองปฏิบัติเอง
3. ทำเป็นกลุ่ม
4. ดูวิดีโอประกอบ
5. บรรยายสรุป

แหล่งข่าวสารการเกษตรที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับมากที่สุด

1. จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. รายการโทรทัศน์
3. เจ้าหน้าที่เกษตร

ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเกษตรจาก

1. หอกระจายข่าว
2. โทรทัศน์

3. เจ้าหน้าที่เกษตร
4. วิทยุกระจายเสียง

สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์ต่อพวกเขามากที่สุดเรียงตามลำดับ

1. โทรทัศน์
2. หอกระจายข่าว
3. เพื่อนบ้าน
4. ผู้นำ
5. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานรัฐและเอกชน
6. วิทยุกระจายเสียง

ในการจับจ่ายใช้สอยสิ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด เรียงตามลำดับได้แก่

1. โทรทัศน์
2. เพื่อนบ้าน
3. หนังสือพิมพ์
4. วิทยุกระจายเสียง

ภาคสรุป (Overview)

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ตามขั้นตอน ซึ่งจะให้ได้ตามวัตถุประสงค์ตั้งแต่ ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนในด้านการเปิดรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อ จากนั้น นำข้อมูลด้านความต้องการของคนในชุมชนและปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นมาเป็นตัวตั้ง เพื่อจัดทำสื่อให้เหมาะสมกับคนในชุมชน เพื่อนำไปพัฒนาทางด้านต่างๆ ซึ่งได้มีแนวคิดและวิธีการจากการตรวจเอกสารต่างๆ พอสรุปไว้ในการวิเคราะห์ ทดสอบและอ้างอิงได้ดังนี้

1. เริ่มจากการศึกษาเอกสาร และสำรวจเบื้องต้นเพื่อทดสอบข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น โดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation)

2. การแยกประเภทของสื่อต่างๆ เพื่อความเข้าใจและคู่อธิพลของสื่อชนิดต่างๆ เพื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ทางด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกัน ทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ และยังพบอีกว่าสื่อแต่ละชนิดก็มีทั้งข้อดีและข้อจำกัด และไม่ใช่ว่าสื่อทุกชนิดจะดีไปกับทุกสถานการณ์

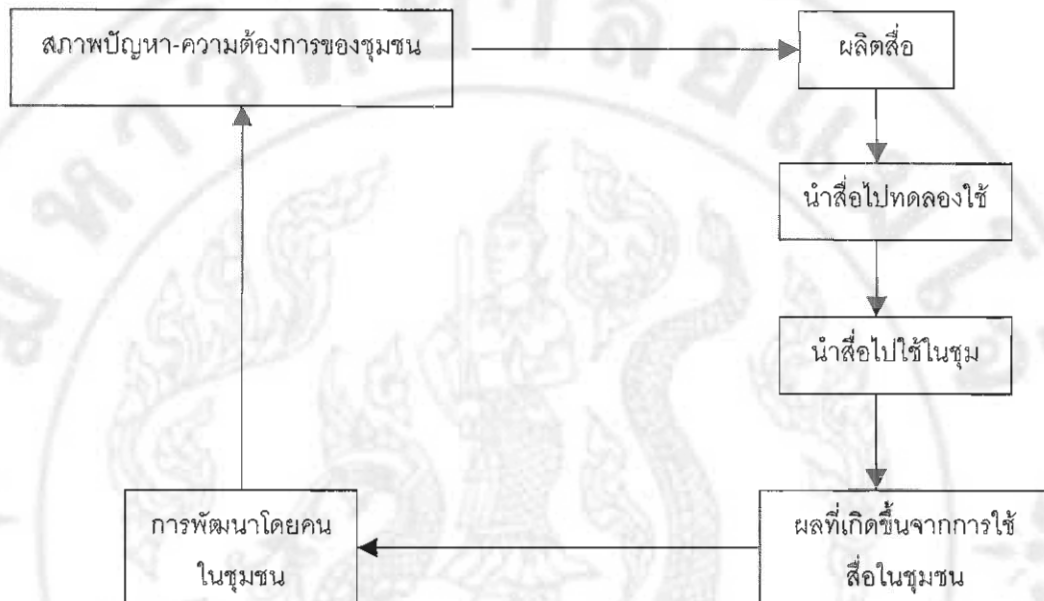
3. การเปิดรับสื่อ และการใช้ประโยชน์จากสื่อ นั้น ย่อมมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคน โดยต้องผ่านกระบวนการในการเลือกเปิดรับสื่อที่มักจะแตกต่างกันและในการที่จะศึกษาการใช้ประโยชน์จากสื่อ นั้น ต้องมีการศึกษาถึงความต้องการในการรับข่าวสารจากสื่อก่อนเป็นอันดับแรก

4. รวมถึงต้องมีการเข้าถึงชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนอย่างจริงจัง หลังจากได้ข้อมูลพื้นฐานและได้มีการจัดทำสื่อ สนองตอบต่อชุมชนแล้วต้องมีการวัดถึงระดับความพึงพอใจต่อไป ซึ่งจะสอดคล้องกับการนำไปใช้ประโยชน์อีกครั้งหนึ่ง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ระดับพื้นฐาน ระดับของพฤติกรรมในการเปิดรับการคัดเลือกข่าวสารและการใช้ประโยชน์จากสื่อต่อไป เพื่อนำมาใช้เป็นตัวชี้วัดและวิเคราะห์ โดยผลการวัดนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของแต่ละชุมชนที่ต้องการจะศึกษา โดยคณะผู้วิจัยคาดการณ์ว่าการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดการศึกษการใช้สื่อเพื่อนำไปพัฒนาชุมชน ในการกำหนดแนวทางและการวางรูปแบบการพัฒนาเพื่อไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในอนาคต

กรอบแนวความคิดในการวิจัย
(Conceptual Framework)

กรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาจากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย
(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่
อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย
(Locale of the study)

สถานที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือชุมชนบ้านโป่ง อยู่หมู่ที่ 6 ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย
จ.เชียงใหม่

ทิศตะวันออก	ติดกับป่าสงวนแห่งชาติสันทราย และหมู่ที่ 7 บ้าน ศรีบุญเรือง
ทิศตะวันตก	ติดกับหมู่ที่ 8 บ้านวิเวก และหมู่ที่ 13 บ้านเกษตรใหม่
ทิศเหนือ	ติดกับป่าสงวนแห่งชาติสันทราย
ทิศใต้	ติดกับหมู่ที่ 11 บ้านท่ายาว

บ้านโป่งมีพื้นที่ประมาณ 6,072 ไร่ ตั้งอยู่นอกเขตสุขาภิบาล ทั้งหมดบ้านมี
จำนวนครัวเรือน 178 ครัวเรือน มีประชากรอาศัยอยู่แยกเป็นเพศชายประมาณ 397 คน เพศ
หญิงประมาณ 392 คน รวมทั้งสิ้นประมาณ 789 คน และพื้นที่ของหมู่บ้านบางส่วนอยู่ในเขต
ป่าสงวนแห่งชาติสันทราย

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง (The Population and Sampling Procedure)

ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ จำนวนครัวเรือน 189 ครัวเรือน กำหนดให้เป็นผู้ให้ข้อมูล ครัวเรือนละ 1 คน (ผู้นำครอบครัว หรือตัวแทนในครัวเรือนนั้น) ซึ่งในการทำการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์นั้น หากสิ่งที่จะทำการศึกษามีอยู่เป็นจำนวนไม่มากก็ไม่จำเป็นต้องสุ่มตัวอย่าง โดยใช้ประชากรที่มีอยู่ทั้งหมด (เกรียงศักดิ์ ปัทมเวหา, 2535: 132)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (The Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

- แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ตอน
 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และสภาพทั่วไปของชุมชน
 2. การเปิดรับสื่อของชุมชน
 3. การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน
- สื่อที่ผลิตขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ตามความต้องการหรือตามสภาพปัญหาของชุมชน
- แบบทดสอบสื่อ

การทดสอบเครื่องมือ (Pretesting of Instrument)

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตัวเอง หรือมีคณะผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามอาศัยจากการตรวจสอบเอกสาร และศึกษาชุมชนในพื้นที่ก่อนหน้านั้น นำมาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สามารถให้เครื่อง

มีอรรถาธิบายตามวัตถุประสงค์ ครอบคลุมและครบถ้วน ตรงตามเนื้อหาที่ต้องการวัด (Content validities) โดยได้มีการนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้กับชุมชน ในอำเภอสังขละบุรี ตำบลหนองหาร จำนวน 30 ราย เพื่อตรวจสอบแบบสอบถามและการใช้ภาษาต่างๆ เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนบ้านโป่ง ต.ป่าไผ่ อ.สังขละบุรี จ.เชียงใหม่ โดยจัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน
2. ทดสอบแบบสัมภาษณ์ในเบื้องต้น จำนวน 20 ครั้วเรือน เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้นก่อนการเก็บจริง
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวันเวลาและสถานที่ตามที่ได้ประสานงานไว้จนครบทุกครั้วเรือน
4. ดำเนินการจัดทำสื่อตามความต้องการของชุมชนนำกลับไปทดสอบอีกครั้งเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงสุดท้าย
5. นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปผล และเขียนรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

การวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบทดสอบ และแบบสอบถาม ซึ่งเป็นการจัดหมวดหมู่ เรียบเรียงค่าต่างๆ ของตัวแปร แล้วนำเข้ารหัสเครื่องคอมพิวเตอร์ จากนั้น

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์
(Statistical Package for the Social Sciences : SPSS⁺)

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

2.1 ร้อยละ เพื่อแจกแจงความถี่ของข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้ให้ข้อมูลและข้อความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำไปทดสอบ

2.2 ค่าเฉลี่ย ฐานนิยม ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพื่อจัดแนวจุดหมายเข้าสู่ส่วนกลาง จัดการกระจายของคะแนนของความคิดเห็นเกี่ยวกับสื่อที่นำไปทดสอบ

2.3 เกณฑ์ช่วงคะแนนเพื่อประเมินความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อสื่อชนิดต่างๆ ซึ่งแบ่งออกตามมาตราส่วน ประเมินค่า (rating scale) 4 ระดับ ดังนี้

ดีมาก	เท่ากับ	3.26-4.00	คะแนน
ดี	เท่ากับ	2.51-3.25	คะแนน
ควรปรับปรุง	เท่ากับ	1.76-2.50	คะแนน
ไม่ดี	เท่ากับ	1.00-1.75	คะแนน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

(Research Duration)

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการวิจัยทั้งสิ้น 24 เดือน ตั้งแต่เดือน
ตุลาคม 2543 ถึงเดือนตุลาคม 2545

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปราย

(RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านโป่ง การรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อความต้องการและปัญหาของชุมชน รวมถึงสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยรวบรวมจากหัวหน้าครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 137 คน การนำเสนอการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลและสภาพทั่วไปของชุมชน

ตอนที่ 2 การเปิดรับสื่อของชุมชน

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

ตอนที่ 4 ผลการแสดงความคิดเห็นจากสื่อที่ผลิตขึ้นมาเพื่อเผยแพร่ตามความต้องการหรือสภาพปัญหาของชุมชน

ผลการวิจัยตามกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และสภาพทั่วไปของชุมชน

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์นั้นประกอบด้วยอายุ เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ รายจ่าย และการกู้เงินของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพของชุมชนและการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน และประเด็นปัญหาที่พบในชุมชน สำหรับการประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวัน โดยรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แล้วแยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 ลักษณะคือ สรุปผลการวิจัยในแต่ละประเด็น และประเด็นปัญหาที่พบในชุมชนสำหรับการประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวัน โดยรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ แล้วแยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สรุปผลการวิจัยในแต่ละประเด็น และ

การอภิปรายผลไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เห็นถึงผลการวิจัยที่ได้นำเสนอ ซึ่งผลการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคล

ในการศึกษาประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 137 ครอบครัวมีประชากรในครัวเรือนที่เจนนับได้ทั้งสิ้น 519 คน เฉลี่ย 3.79 คนต่อครัวเรือน โดยผู้ที่ยินดีตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลเป็นหญิงมากกว่าชาย และทั้งหมดส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 36-52 ปี ถึงร้อยละ 56.20 รองลงมาเป็นช่วงอายุ 18-35 ปี ร้อยละ 20.44 ซึ่งไม่แตกต่างกันมากนักกับผู้ที่มีช่วงอายุ 53-69 ปี มีร้อยละ 19.71 และน้อยที่สุดเป็นช่วงอายุ 70-84 ปี ร้อยละ 3.65 ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเป็นกลุ่มวัยกลางคนถึงวัยชรา ซึ่งมักจะมีครอบครัวแล้ว นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์ มีความรู้ในระดับ ประถมศึกษาปีที่ 4 สูงถึงร้อยละ 54.74 รองลงมาเป็นประถมศึกษาปีที่ 6 และมีมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 11.68 และ 10.95 ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 44 ปี ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.70 ปี โดยมีอายุน้อยสุดคือ 18 ปี และอายุมากที่สุด 84 ปี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุที่แตกต่างกัน ซึ่งข้อมูลถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชุมชนชาวบ้านโป่งได้ทั้งหมด

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 4 คน โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 52.60 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ร้อยละ 43.10 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว น้อยกว่า 3 คน และร้อยละ 4.40 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว น้อยกว่า 3 คน และร้อยละ 4.40 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 7-8 คน ซึ่งเมื่อดูจากข้อมูลแล้วถือว่าเป็นครอบครัวขนาดกลาง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แรงงานมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทำให้มีแรงงานในครอบครัวที่พอเพียงในการหารายได้และประกอบอาชีพ จากสมัยก่อนที่ครอบครัวในชุมชนต่างๆ จะมีขนาดใหญ่ เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจและการวางแผนครอบครัวเพื่อให้เพียงพอกับรายจ่าย จึงทำให้ครอบครัวมีขนาดลดลงเป็นขนาดกลาง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 7 อายุและการศึกษาและจำนวนสมาชิกในครอบครัวของประชากร

ประชากร	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ร้อยละ
ช่วงอายุ (ปี)				
18-35	13	15	28	20.44
36-52	39	38	88	56.20
53-69	9	18	27	19.71
70-84	5	0	5	3.65
รวม	66	71	137	100
อายุน้อยสุด = 18 ปี		อายุมากที่สุด = 84 ปี		
อายุเฉลี่ย = 44 ปี		ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 12.17 ปี		
การศึกษา				
ป.4	38	37	75	54.74
ป.6	6	10	16	11.68
ม.ต้น	6	9	15	10.95
ม.ปลาย	8	4	12	8.76
ป.ตรีขึ้นไป	3	3	6	4.38
อื่นๆ	5	8	13	9.49
รวม	66	71	137	100
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		จำนวน	ร้อยละ	
3 คนและน้อยกว่า		59	43.10	
4 คน – 6 คน		72	52.60	
7 คน – 8 คน		6	4.40	
จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย = 4 คน				

ตารางที่ 8 อาชีพ รายได้ รายจ่ายและการกู้เงินของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพหลัก	อาชีพรอง	จำนวน (คน)	รายได้เฉลี่ย ต่อครัวเรือน (บาท)	รายจ่ายเฉลี่ย ต่อครัวเรือน (บาท)	รายได้สุทธิ (บาท)	เงินกู้ (บาท)
1. เลี้ยงสัตว์ (4 คน)	ทำสวน	1	50,000.00	60,000.00	-10,000.00	50,000.00
	ค้าขาย	1	15,000.00	10,000.00	5,000.00	
	รับจ้างทั่วไป	2	3,750.00	4,500.00	-750.00	240,000.00
2. ปลูกผัก (3 คน)	รับจ้างทั่วไป	1	8,333.00	10,000.00	-1,667.00	300,000.00
	ปลูกไม้ดอก	1	10,000.00	2,400.00	7,600.00	2,000.00
	-	1	2,000.00	1,500.00	500.00	
3. ทำสวน (13 คน)	รับจ้างทั่วไป	3	4,180.00	5,344.33	-1,164.33	140,000.00
	ค้าขาย	1	4,000.00	4,500.00	-500.00	
	ปลูกไม้ดอก	3	8,333.33	5,400.00	2,933.33	71,333.33
	รับเหมาก่อสร้าง	1	7,500.00	2,000.00	5,500.00	30,000.00
4. รับจ้างทั่วไป (80 คน)	ทำสวน	8	12,750.00	11,130.00	1,620.00	57,000.00
	ค้าขาย	2	8,300.00	3,410.00	4,890.00	26,500.00
	ปลูกไม้ดอก	11	11,139.18	11,694.55	-555.36	48,333.33
	เลี้ยงปลา-ปลูกถั่ว	1	5,000.00	5,000.00	0.00	
	จัดสวน	1	2,500.00	2,000.00	500.00	300,000.00
	-	57	4,926.02	4,519.70	406.32	50,714.29
5. ค้าขาย (13 คน)	ปลูกไม้ดอก	2	22,500.00	15,000.00	7,500.00	300,000.00
	รับจ้างทั่วไป	2	5,500.00	7,000.00	-1,500.00	
	-	9	5,611.11	5,066.67	544.44	116,666.67
6. ลูกจ้าง พนักงาน ประจำ (15 คน)	เลี้ยงไก่แจ้	1	7,000.00	2,500.00	4,500.00	
	ทำสวนไม้ผล	1	5,740.00	13,000.00	-7,260.00	99,000.00
	รับจ้างทั่วไป	2	6,050.00	2,300.00	3,750.00	4,000.00
	ปลูกไม้ดอก	1	9,167.00	7,450.00	1,717.00	200,000.00
	-	10	6,800.70	5,657.70	1,143.00	72,500.00
7. อื่นๆ (9 คน)	ปลูกผัก	1	3,000.00	4,000.00	-1,000.00	
	ทำสวน	2	9,833.50	6,975.00	2,858.50	70,000.00
	รับจ้างทั่วไป	2	6,800.70	5,657.70	1,143.00	72,500.00
	ปลูกไม้ดอก	1	9,167.00	7,450.00	1,717.00	200,000.00
	-	5	7,720.00	6,600.00	1,120.00	1,500.00
รวม		137				

อาชีพ รายได้ รายจ่าย และการกู้เงินของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักรับจ้างทั่วไปสูงถึง 80 คน หรือร้อยละ 58.39 ในจำนวนนี้แบ่งเป็นรับจ้างเพียงอย่างเดียวโดยไม่ประกอบอาชีพรองจำนวน 57 คน ที่เหลือประกอบอาชีพรองและที่นิยมทำมากที่สุดเป็นการปลูกไม้ดอก 11 คน รองลงมา เป็นทำสวน 8 คน สำหรับอาชีพหลักที่ทำรองลงมาเป็นอาชีพลูกจ้าง และพนักงานประจำจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 10.94 และอาชีพหลักที่ทำกันน้อยที่สุดเป็นการปลูกผักมีเพียง 3 คน หรือร้อยละ 2.19 อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายได้ รายจ่าย และรายได้สุทธิจากการประกอบอาชีพ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายได้สุทธิติดลบ นั้นหมายถึงรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งสอดคล้องกับการกู้เงิน ซึ่งผู้ที่มีรายได้ติดลบมีอัตราการกู้เงินที่สูงขึ้น แสดงให้เห็นว่าโอกาสหรือแนวโน้มที่จะขำระคืนเงินกู้มีน้อย ส่วนบางรายพอมีกำไรแต่ก็ไม่สูงมากนัก ยังต้องกู้เงินมาใช้จ่ายเพิ่มเช่นกัน (ตารางที่ 2) จากรายจ่ายที่สูงกว่ารายได้

ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ

ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพในด้านต่างๆ เรียงตามลำดับ เรื่องของการเลี้ยงไก่ ร้อยละ 38.00 เรื่องของการเพาะเห็ด ร้อยละ 29.90 ในเรื่องของการปลูกไม้ประดับ มีความต้องการ ร้อยละ 25.50 และร้อยละ 24.80 ในเรื่องของการเลี้ยงหมู ส่วนในเรื่องของการปลูกไม้ผล มีความต้องการร้อยละ 24.10 ส่วนในเรื่องการเลี้ยงโค มีผู้ต้องการร้อยละ 20.40 ตามด้วยเรื่องการเลี้ยงปลา ร้อยละ 16.10 ส่วนในเรื่อง การปลูกผักและตัดถัสด้านกรรมต่างๆ มีคนต้องการเท่ากัน คือ ร้อยละ 10.20 ที่เหลือจะเป็นความต้องการเสริมอาชีพทางด้าน อาชีพช่าง การปลูกพืชไร่ และการจัดสวน เป็นร้อยละ 8.00, 3.60, 1.50 ตามลำดับ (ตาราง 3)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าต้องการลดความเสี่ยงในเรื่องของรายได้จากราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอนและเรื่องต่างๆ ที่ต้องการให้ส่งเสริมอาชีพนั้น จะเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ในพื้นที่ เพราะเมื่อย้อนกลับไปดูข้อมูลด้านพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนแรงงานในครอบครัวถือว่ามีความสำคัญในการประกอบอาชีพ รวมถึงการศึกษาการรับสื่อต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำมา

ประกอบในการจัดทำสื่อเทปโทรทัศน์หรือสื่อรูปแบบอื่นๆ ในการนำเสนอผลผลิตสื่อเพื่อกลับไปสนองความต้องการอีกครั้งหนึ่ง

ผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย 44 ปี ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.7 ปี โดยมีอายุน้อยสุดคือ 18 ปี และอายุมากที่สุด 84 ปี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุที่แตกต่างกัน ซึ่งข้อมูลถือได้ว่าเป็นตัวแทนของชุมชนชาวบ้านโปงได้ทั้งหมด

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 4 คน โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 52.60 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ร้อยละ 43.10 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว น้อยกว่า 3 คน และร้อยละ 4.40 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 7-8 คน ซึ่งเมื่อดูจากข้อมูลแล้วถือว่าเป็นครอบครัวขนาดกลาง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าครอบครัวที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แรงงานมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทำให้มีแรงงานในครอบครัวที่พอเพียงในการหารายได้และประกอบอาชีพ จากสมัยก่อนที่ครอบครัวในชุมชนต่างๆ จะมีขนาดใหญ่ เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจและการวางแผนครอบครัวเพื่อให้เพียงพอกับรายจ่ายจึงทำให้ครอบครัวมีขนาดลดลงเป็นขนาดกลาง (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 9 ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ*

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	อันดับ
1. การเลี้ยงปลา	22	16.10	7
2. การปลูกผัก	14	10.20	8
3. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	35	25.50	3
4. การเพาะเห็ด	41	29.90	2
5. การเลี้ยงไก่	52	38.00	1
6. การเลี้ยงหมู	34	24.80	4
7. การเลี้ยงโค	28	20.40	6

ตารางที่ 9 (ต่อ)

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	อันดับ
8. การปลูกพืชไร่	5	3.60	10
9. การปลูกไม้ผล	33	24.10	5
10. อาชีพช่าง	11	8.00	9
11. หัตถอุตสาหกรรม	14	10.20	8
12. อื่นๆ	2	1.50	11

*หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เรียงลำดับความต้องการส่งเสริมอาชีพ

1. การเลี้ยงไก่
2. การเพาะเห็ด
3. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
4. การเลี้ยงหมู
5. การปลูกไม้ผล
6. การเลี้ยงโค
7. การเลี้ยงปลา
8. การปลูกผักและหัตถอุตสาหกรรมต่างๆ
9. อาชีพช่าง
10. การปลูกพืชไร่
11. อื่นๆ ได้แก่ การจัดสวน

ตารางที่ 10 ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ (แยกตามการเลือกของผู้ให้ข้อมูล)

n = 137

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การเลี้ยงปลา	11	8.03
2. การปลูกผัก	15	10.95
3. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	23	16.79
4. การเพาะเห็ด	18	13.14
5. การเลี้ยงไก่	14	10.22
6. การเลี้ยงหมู	9	6.57
7. การเลี้ยงโค	0	0.00
8. การปลูกพืชไร่	1	0.73
9. การปลูกไม้ผล	1	0.73
10. อาชีพช่าง	0	0.00
11. หัตถอุตสาหกรรม	0	0.00
12. อื่นๆ	0	0.00
13. 1+2+4+5	1	0.73
14. 1+2+5+8	1	0.73
15. 1+2+3+5+6+7+9	1	0.73
16. 1+2+3+5+9+12	1	0.73
17. 1+4+5	1	0.73
18. 1+2+4+5+7+8+9+10+11+12	1	0.73
19. 2+3	2	1.46
20. 2+3+4+9	1	0.73
21. 3+4+5+8+10	1	0.73
22. 3+4+7	1	0.73

ตารางที่ 10 (ต่อ)

n = 137

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
23. 3+4+9+11	1	0.73
24. 3+4+9	2	1.46
25. 4+5	3	2.19
26. 4+5+6+7	1	0.73
27. 4+5+6	7	5.11
28. 4+5+9	2	1.46
29. 5+6+7	6	4.38
30. 5+8+11	1	0.73
31. 5+8+9	1	0.73
32. 5+9	2	1.46
33. 5+10+10	1	0.73
34. 6+7	1	0.73
35. 6+7+9	1	0.73
36. 7+9	1	0.73
37. 7+9+10+11	1	0.73
38. 7+9+11	1	0.73
39. 8+9	1	0.73
40. 10+11	1	0.73
รวม	137	100.00

การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน

การถือครองที่ดิน หมายถึง ลักษณะของการถือครองที่ดินของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งอาจเป็นที่ดินของตนเองทั้งหมด หรือผู้อื่นให้ทำเปล่า หรือเช่าผู้อื่นทำ ผลการวิจัยในตารางที่ 5 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 92.70 ส่วนที่ให้ผู้ข้อมูลว่าผู้อื่นให้ทำเปล่ามีเพียงร้อยละ 2.92 และที่เช่าผู้อื่นทำก็มีเพียงร้อยละ 4.38 แต่เมื่อดูในรายละเอียดพบว่าการถือครองและการใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้น ผู้มีที่ดินเป็นของตนเองถือครองที่ดินเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 2.59 ไร่ และผู้อื่นให้ทำเปล่าเฉลี่ย 3.38 ไร่ และเช่าผู้อื่นทำเฉลี่ย 1.60 ไร่ ส่วนที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพนั้น ทั้งผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ผู้อื่นให้ทำเปล่าและเช่าผู้อื่นทำมีเพียง 1.43 ไร่, 2.19 ไร่ และ 0.80 ไร่ ตามลำดับ นี่อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้รายได้ของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่พอเพียงกับรายจ่าย เมื่อดูจากการถือครองและการใช้ประโยชน์จากที่ดินของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งพื้นที่เฉลี่ยจะมีผลต่อปริมาณของผลผลิตที่จะผลิตออกและพื้นที่ก็ยังมีผลต่อการปรับเปลี่ยนสภาพในการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งดูจากข้อมูลพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพนั้นน้อยเกินไป สำหรับการประกอบอาชีพทางภาคการเกษตร

สภาพปัญหาที่พบในชุมชน

สภาพปัญหาที่พบในชุมชน สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นเป็นคำถามชนิดปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยเน้นสำหรับการประกอบอาชีพหรือที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชุมชนบ้านโป่ง (ตาราง 6)

จากผลงานวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ร้อยละ 31.39 มีปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย รองลงมาคือปัญหาด้านแรงงานรับจ้างไม่มีงานทำอย่างสม่ำเสมอ ค่าแรงต่ำและ/หรือ ว่างาน ร้อยละ 13.14 ส่วนปัญหาด้านปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงและปัญหาด้านการตลาดและราคาผลผลิตตกต่ำ มีสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 5.84 และในประเด็นนี้มีผู้ที่ไม่แสดงความคิดเห็นอยู่ 48 ราย หรือร้อยละ 35.04 อันอาจหมายถึงไม่มีปัญหาในชุมชน

ตารางที่ 11 การถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน (เช่าหมู่บ้านเดียวกัน)

ลักษณะการถือครอง	จำนวน (คน)	ร้อยละ	เฉลี่ยต่อครัวเรือน	เป็นที่อยู่อาศัย	ประกอบอาชีพ
ที่ดินของตนเอง	127	92.70	2.59	1.17	1.43
ผู้อื่นให้เช่าเปล่า	4	2.92	3.38	1.19	2.19
เช่าผู้อื่นทำ (1,000 บาท/ไร่/ปี)	6	4.38	1.60	0.80	0.8
รวม	137	100.00	7.57	3.16	4.41

ตารางที่ 12 ปัญหาที่พบในชุมชน (สำหรับการประกอบอาชีพหรือในชีวิตประจำวัน)

สภาพปัญหา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. รายได้ไม่พอกับรายจ่าย	43	31.39
2. ปัจจัยการผลิตมีราคาสูง	8	5.84
3. ปัญหาด้านการตลาดและราคาสผลผลิตตกต่ำ	8	5.84
4. แรงงานรับจ้างไม่มีงานทำอย่างสม่ำเสมอ ค่าแรงต่ำและ/หรือ ว่างงาน	18	13.14
5. ขาดการส่งเสริมอาชีพจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	7	5.11
6. ค่าขายไม่มีกำไร	1	0.73
7. บ้านอยู่ไกล ไม่มีโทรศัพท์ติดต่อสื่อสารได้สะดวก	2	1.46
8. สินค้าอุปโภค บริโภคมีราคาแพง	1	0.73

ตารางที่ 12 (ต่อ)

สภาพปัญหา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
9. ปัญหาหาเสพติด	1	0.73
10. กลุ่มตัวอย่างไม่แสดงความคิดเห็น (ไม่มีปัญหา)	48	35.04
รวม	137	100.00

ผลการวิจัย

ตอนที่ 2 การเปิดรับสื่อของชุมชน

สื่อแต่ละชนิดที่ผู้ให้ข้อมูลมีอยู่และใช้รับข้อมูลข่าวสาร

จากการวิจัยพบว่าในภาพรวม สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลมีอยู่เรียงตามลำดับ ได้แก่ โทรทัศน์ ถึงร้อยละ 96.40 และมีสื่อวิทยุถึงร้อยละ 89.00 รองลงมาคือ เครื่องเล่นวีดีโอ ร้อยละ 24.10 และมีรับหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 10.20 รวมถึงนิตยสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ อีกร้อยละ 6.60 (ตารางที่ 7)

สื่อเพื่อความบันเทิงที่ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบและรับชมอยู่เสมอ

จากการวิจัยพบว่าโทรทัศน์ก็ยังคงเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงที่ผู้ให้ข้อมูลรับชมมากที่สุดถึงร้อยละ 94.20 รองลงมาคือฟังวิทยุถึงร้อยละ 70.10 และรับฟังจากเทป (เครื่องเสียง) ร้อยละ 17.50 จากวีดีโอ ร้อยละ 9.50 ส่วนภาพยนตร์นั้นมีเพียง ร้อยละ 8.00 เท่านั้น (ตารางที่ 9)

เมื่อศึกษาแยกลงไปในรายละเอียดจากจำนวนผู้ให้ข้อมูล 137 คน นั้นได้ข้อสรุปดังนี้

ในชุมชนเปิดรับสื่อหลายชนิด แต่สื่อที่มีบทบาทในการรับข้อมูลข่าวสารมากที่สุด คือ โทรทัศน์เพียงอย่างเดียว ร้อยละ 64.23 รองลงมาเป็นโทรทัศน์รวมกับวิทยุ และหนังสือพิมพ์ร้อยละ 18.25 แต่นิตยสารสิ่งพิมพ์ เครื่องเล่นวีดีโอ และหนังสือพิมพ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวกลับไม่มีบทบาทในการรับข้อมูลข่าวสารของชุมชน (ตารางที่ 8) ส่วนสื่อเพื่อความบันเทิงที่ทางชุมชนชื่นชอบเป็นโทรทัศน์และวิทยุมากถึงร้อยละ 50.36 รองลงมาเป็นโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว ร้อยละ 18.25 ขณะเดียวกันภาพยนตร์ ละครพื้นบ้าน วีดีโอ และลิเกชนิดใดชนิดหนึ่งไม่ได้มีบทบาทในการให้ความบันเทิงกับกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 10)

ตารางการเปิดรับสื่อของชุมชน

ตารางที่ 13 แสดงสื่อแต่ละชนิดที่ผู้ให้ข้อมูลมีอยู่และใช้รับข้อมูลข่าวสาร*

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์	132	96.40
2. วิทยุ	122	89.00
3. นิตยสารสิ่งพิมพ์	9	6.60
4. เครื่องเล่นวีดีโอ	33	24.10
5. หนังสือพิมพ์	14	10.20
6. อื่นๆ ระบุ	-	-

*หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 14 สื่อที่ชุมชนมีอยู่และได้รับข้อมูลข่าวสาร (แยกรายละเอียดการมีสื่ออย่างเดียว)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์	88	64.23
2. วิทยุ	4	2.92
3. นิตยสารสิ่งพิมพ์	0	0.00
4. เครื่องเล่นวีดีโอ	0	0.00
5. หนังสือพิมพ์	0	0.00
6. อื่นๆ ระบุ	0	0.00
7. 1+2+3	3	2.19
8. 1+2+3+4	2	1.46
9. 1+2+3+5	3	2.19
10. 1+2+5	3	2.19
11. 1+2+4+5	25	18.25
12. 1+2+5	4	2.92
13. 1+3+5	1	0.73
14. 1+4	1	0.73
15. 1+5	1	0.73
16. 2+4+5	1	0.73
รวม	137	100.00

ตารางที่ 15 สื่อเพื่อความบันเทิงที่ผู้ให้ข้อมูลชื่นชอบ

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. วิทยุ	96	70.10
2. โทรทัศน์	129	94.20
3. ภาพยนตร์	11	8.00
4. ละครพื้นบ้าน	9	6.50
5. เทป (เครื่องเสียง)	24	17.50
6. วีดีโอ	13	9.50
7. ลิเก	-	-
8. อื่นๆ ระบุ "อ่านหนังสือนิตยสารต่างๆ"	2	1.50

*หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 16 สื่อเพื่อความบันเทิงที่ทางชุมชนชื่นชอบ (แยกรายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. วิทยุ	3	2.19
2. โทรทัศน์	25	18.25
3. ภาพยนตร์	0	0.00
4. ละครพื้นบ้าน	0	0.00
5. เทป (เครื่องเสียง)	1	0.73
6. วีดีโอ	0	0.00

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
7. ลิเก	0	0.00
8. อื่นๆ	1	0.73
9. 1+2	69	50.36
10. 1+2+3	4	2.92
11. 1+2+3+4+5	2	1.46
12. 1+2+3+4+5+6	1	0.73
13. 1+2+3+5	1	0.73
14. 1+2+3+5+6	1	0.73
15. 1+2+4	4	2.92
16. 1+2+5	11	8.03
17. 1+2+5+6	4	2.92
18. 1+2+8	1	0.73
19. 2+3	2	1.46
20. 2+4	1	0.73
21. 2+5	1	0.73
22. 2+5+6	2	1.46
23. 2+6	3	2.19
รวม	137	100.00

แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร

เมื่อศึกษาถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับพบว่าโทรทัศน์
ก็ยังคงเป็นสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าได้รับความรู้และข้อมูลทางการเกษตรถึงร้อยละ 75.90 รอง

ลงมาคือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 67.20 ส่วนวิทยุนี้มีร้อยละ 52.50 ได้รับข้อมูลทางการเกษตรจากสื่อชนิดนี้และที่มีเพิ่มเติมตามลำดับคือ จากศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน จากหนังสือพิมพ์/วารสาร และจากโปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ, แผ่นพับ, ใบปลิวต่างๆ ร้อยละ 13.10, 12.30, 8.00 ตามลำดับ (ตารางที่ 11) ในภาพรวมที่ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

เมื่อศึกษาแยกรายละเอียดของสื่อแต่ละชนิดตามจำนวนผู้ให้ข้อมูล 137 คนนั้น พบว่า (ตารางที่ 12)

ด้านแหล่งข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่ทางชุมชนได้รับ พบว่า สื่อที่เข้าไปมีบทบาทมากที่สุดเป็นหอกระจายข่าวรวมกับวิทยุและโทรทัศน์ร่วมกันร้อยละ 30.66 รองลงมาเป็นโทรทัศน์ และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเพียงอย่างเดียวร้อยละ 21.17 และ 10.22 พร้อมกันนี้พบว่าผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากเปิดรับข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากสื่อมากกว่าหนึ่งชนิดเป็นส่วนใหญ่ในทางกลับกันปรากฏว่า หนังสือพิมพ์ วารสาร โปสเตอร์ เอกสารทางวิชาการ แผ่นพับ และใบปลิว ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่มีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการเกษตรแก่ชุมชน (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 17 แสดงแหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับ*

แหล่งข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	92	67.20
2. วิทยุ	72	52.50
3. โทรทัศน์	104	75.90
4. หนังสือพิมพ์/วารสาร	17	12.30
5. โปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ, แผ่นพับ, ใบปลิว	11	8.00
6. ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน	18	13.10
7. อื่นๆ	6	4.30

หมายเหตุ * ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 18 แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรที่ทางชุมชนได้รับ (แยกรายละเอียด)

แหล่งข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	14	10.22
2. วิทยุ	6	4.38
3. โทรทัศน์	29	21.17
4. หนังสือพิมพ์/วารสาร	0	0.00
5. ไปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ, แผ่นพับ, โบปลิว	0	0.00
6. ศูนย์เกษตรประจําหมู่บ้าน	1	0.73
7. อื่นๆ	0	0.00
8. 1+2	1	0.73
9. 1+2+3	42	30.66
10. 1+2+3+4	4	2.92
11. 1+2+3+4+5	1	0.73
12. 1+2+3+4+5+6	1	0.73
13. 1+2+3+5+6	1	0.73
14. 1+2+3+6	3	2.19
15. 1+2+7	2	1.46
16. 1+3+4	2	1.46
17. 1+3+5	2	1.46
18. 1+4	1	0.73
19. 1+5	2	1.46
20. 1+7	1	0.73
21. 2+3	11	8.03

ตารางที่ 18 (ต่อ)

แหล่งข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
22. 2+3+4+5+6	1	0.73
23. 2+3+4+5	1	0.73
24. 2+3+4+5+6	1	0.73
25. 2+3+6	1	0.73
26. 2+4	1	0.73
27. 3+4	2	1.46
28. 3+5	2	1.46
29. 3+6	1	0.73
30. 4+4	1	0.73
31. 3+7	2	1.46
รวม	137	100.00

การเปิดรับสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้

สำหรับสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชุมชนใช้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมีอยู่ 2 ชนิด คือ ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน โดยความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารจากศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 42 รองลงมาไม่ได้รับข้อมูลเลย ร้อยละ 34 ส่วนหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลข่าวสารในระดับปานกลาง ร้อยละ 56 รองลงมาอยู่ในระดับมากร้อยละ 23 และไม่ได้รับข้อมูลเลยเพียงร้อยละ 1 ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข้อมูลมากที่สุด ในชุมชน ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึง (ตารางที่ 13) ทางด้านข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่ชุมชนได้รับมากที่สุดเป็นโทรทัศน์เพียงอย่างเดียวมากที่สุด ร้อยละ 44.53 รองลงมาเป็นการประชุม/ปราศรัย/หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

บ้าน/ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้านร้อยละ 39.42 (ตารางที่ 14) ส่วนการสัญจรผ่านไปมาสถานที่ต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจจะมีผลต่อการได้รับข้อมูลข่าวสารของชุมชน ปรากฏว่าบริเวณแหล่งชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างผ่านไปมามากที่สุดเป็นโรงเรียน ร้อยละ 97.08 รองลงมาเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 1.46 ส่วนสถานีนอนมัยและอื่นๆ มีสัดส่วนเท่ากัน ร้อยละ 0.73 แต่ผู้ที่ให้ข้อมูลทั้งหมดกลับไม่ผ่านศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน ตลาด วัดและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ฉะนั้นหากจะใช้สถานที่เหล่านี้เป็นแหล่งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอาจจะประสบความสำเร็จได้น้อย (ตารางที่ 15) ตรงข้ามหากมีการประชาสัมพันธ์ใกล้กับบริเวณโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนผ่านไปมามากที่สุด กลับจะส่งผลให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 19 ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารของชุมชนจากศูนย์ข่าวประจำหมู่บ้าน

แหล่งข่าว	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่ได้ รับเลย	รวม
ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน	4 (3%)	49 (42%)	25 (21%)	40 (34%)	118 (100.00%)
หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	27 (23%)	66 (56%)	24 (20%)	1 (1%)	118 (100.00%)

ตารางที่ 20 ข่าวสารการเกษตรที่ชุมชนได้รับมากที่สุด

สื่อที่เผยแพร่ข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์	61	44.53
2. วิทย์	3	2.19

ตารางที่ 20 (ต่อ)

สื่อที่เผยแพร่ข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. หนังสือพิมพ์/เอกสารหน่วยงานราชการ/ห้องสมุด	1	0.73
4. บอกต่อๆ กัน	1	0.73
5. โครงการบ้านโป่งตามพระราชดำริ	4	2.92
6. ผู้ส่งเสริมจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้	6	4.38
7. ประชุม/ปราศรัย/หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน/ศูนย์ เกษตรประจำหมู่บ้าน	54	39.42
8. 1+2	6	4.38
9. 2+3	1	0.73
รวม	137	100.00

ตารางที่ 21 บริเวณแหล่งชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างผ่านไป-มา มากที่สุด

สถานที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โรงเรียน	133	97.08
2. สถานีอนามัย	1	0.73
3. ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน	0	0.00
4. ตลาด	0	0.00
5. บ้านผู้ใหญ่บ้าน	2	1.46
6. วัด	0	0.00

ตารางที่ 21 (ต่อ)

สถานที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
7. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	0	0.00
8. อื่นๆ	1	0.73
รวม	137	100

ผลการวิจัย

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

ความต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้ในครอบครัว

จากการสอบถามข้อมูลในเบื้องต้นถึงความต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้นั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด ร้อยละ 95.60 ต้องการให้ส่งเสริมให้มีอาชีพเสริมรายได้ มีเพียงร้อยละ 4.40 เท่านั้นที่ไม่ต้องการอาชีพเสริม ซึ่งสอดคล้องกับในตอนต้นที่สอบถามถึงอาชีพที่ต้องการให้มีการส่งเสริม (ตารางที่ 16) ซึ่งการผู้วิจัยได้มีการสอบถามต่อถึงสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์ต่อตัวเขามากที่สุด

สื่อที่คิดว่ามีประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด

เมื่อแยกชนิดของสื่อโดยการให้คัดเลือกเพียง 3 สื่อ จากภาพรวมพบว่า โทรทัศน์เป็นสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์ต่อเขามากที่สุด จำนวน 115 คนหรือร้อยละ 28.00 (เลือกได้มากกว่า 1 สื่อ) รองลงมาคือ หอกระจายข่าวจำนวน 90 คน (ร้อยละ 21.90) และสื่อวิทยุจำนวน 76 คน (ร้อยละ 18.50) (ตารางที่ 17) เมื่อแยกในรายละเอียดจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 137 คน พบว่าจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในชุมชนต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้ในครอบครัวจำนวน 131 ราย (ร้อยละ 95.62) และไม่ต้องการ 6 ราย (ร้อยละ 4.38) โดยสื่อ 3 ชนิด

แรกในกลุ่มตัวอย่างคิดว่ามีประโยชน์มากที่สุด คือ หอกระจายข่าวร่วมกับวิทยุและโทรทัศน์ร่วมกันมากที่สุด ร้อยละ 31.23 รองลงมาเป็นหอกระจายข่าวร่วมกับโทรทัศน์และผู้นำชุมชนร่วมกันร้อยละ 9.49 นอกนั้นกระจายกันไปในส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (ตารางที่ 18)

การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

ตารางที่ 22 แสดงความต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้ในครอบครัว*

ความต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต้องการ	131	95.60
ไม่ต้องการ	6	4.40

ตารางที่ 23 แสดงสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์ต่อเขามากที่สุด จัด 3 ลำดับที่ถูกลีเลือกมากที่สุด*

สื่อที่มีประโยชน์ (ชนิดของสื่อ)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์	115	28.00
2. หอกระจายข่าว	90	21.90
3. วิทยุ	76	18.50

หมายเหตุ *ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ แต่ไม่เกิน 3 ข้อ

ตารางที่ 24 สื่อที่มีประโยชน์ต่อกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด (รายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. หอกระจายข่าว	1	0.73
2. วิทยุ	0	0.00
3. โทรทัศน์	5	3.65
4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	1	0.73
5. ผู้นำชุมชน	1	0.73
6. การประชุมปรึกษาหารือ	0	0.00
7. หนังสือพิมพ์, วารสาร	0	0.00
8. ไปสเตอร์	0	0.00
9. เอกสารวิชาการ, แผ่นพับ, ใบปลิว	0	0.00
10. ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน	0	0.00
11. เพื่อนบ้าน	0	0.00
12. อื่นๆ	0	0.00
13. 1+2+3	51	37.23
14. 1+2+5	5	3.65
15. 1+3	1	0.73
16. 1+3+4	7	5.11
17. 1+3+5	13	9.49
18. 1+3+6	2	1.46
19. 1+3+10	1	0.73
20. 1+3+11	1	0.73
21. 1+4+5	2	1.45
22. 1+5	1	0.73

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
23. 1+5+6	2	1.46
24. 1+6	1	0.73
25. 2+3	2	1.46
26. 2+3+4	3	2.19
27. 2+3+5	7	5.11
28. 2+3+6	1	0.73
29. 2+3+7	2	1.46
30. 2+3+10	1	0.73
31. 2+3+11	1	0.73
32. 2+4+1	1	0.73
33. 2+5	1	0.73
34. 3+4	1	0.73
35. 3+4+5	5	3.65
36. 3+4+6	1	0.73
37. 3+4+7	2	1.46
38. 3+4+10	1	0.73
39. 3+5+7	1	0.73
40. 3+5+11	2	1.46
41. 3+6	1	0.73
42. 3+7+9	1	0.73
43. 3+7+11	1	0.73
44. 3+10+11	1	0.73

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
45. 4+5+6	2	1.46
46. 4+5+7	1	0.73
47. 4+5+10	1	0.73
48. 4+5+11	1	0.73
49. 4+6+7	1	0.73
รวม	137	100.00

สื่อที่ชุมชนได้รับแล้วนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด

สื่อที่ชุมชนได้รับแล้วนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดเป็นการประชุม/ปราศรัย/หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน/ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะชาวเกษตร/การส่งเสริมการเกษตรมากถึงร้อยละ 21.90 รองลงมาเป็นโทรทัศน์ในรายการข่าวเหตุการณ์ประจำวันร้อยละ 13.87 (ตารางที่ 19) ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างยังคิดว่าสื่อที่ไม่เคยได้รับบริการหรือไม่เคยได้รับประโยชน์จากสื่อนั้นมาก่อน คือ เอกสารวิชาการ/แผ่นพับ/ใบปลิว ร้อยละ 21.19 รองลงมาเป็นวารสารเพียงอย่างเดียว และโทรศัพท์ร่วมกับวิทยุและหนังสือพิมพ์ร่วมกันมีสัดส่วนเท่ากันร้อยละ 13.14 บางรายคิดว่าเป็นสื่อวิทยุ หรือโทรทัศน์อย่างเดียวอย่างหนึ่ง ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากันแต่ก็เป็นสัดส่วนที่น้อยที่สุด มีผู้ตอบอย่างละ 1 ราย (ตารางที่ 20)

การเข้ารับการอบรมของผู้ให้ข้อมูล

การอบรมถือว่าเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่นิยมใช้กันทั่วไปในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำได้ง่ายเกือบทุกสถานที่หรือทุกแห่ง กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเคยเข้าอบรมเพียง 68 ราย จากทั้งหมด 137 ราย หรือเป็นเพียงร้อยละ 49.64 การอบรมการเกษตร (ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยหมัก การใส่สารเคมี ฯลฯ) เป็นเรื่องที่มีผู้เข้าอบรมมากที่สุด ร้อยละ 57.35

และที่ความถี่ 1-3 ครั้ง มีผู้เข้าอบรมมากถึง 34 ราย รองลงมาเป็นการเข้าอบรมในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการแปรรูปอาหารพื้นบ้าน ร้อยละ 13.24 และ 8.82 ตามลำดับ (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 25 ชนิดของสื่อที่ได้รับแล้วนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด

ชนิดของสื่อ	รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์ (49 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	12	8.76
	2. ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน	19	13.87
	3. ข่าวแรงงานและการสมัครงาน	3	2.19
	4. 1+3	15	10.95
2. วิทยุ (3 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	1	0.73
	2. ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน	2	1.46
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (3 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	3	2.19
4. ประชุม/ปราศรัย/หออกระจาย ข่าวประจำหมู่บ้าน/ศูนย์ เกษตรประจำหมู่บ้าน (61 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	30	21.90
	2. ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน	1	0.73
	3. ข่าวสารภายในหมู่บ้าน	15	10.95
	4. 1+2	6	4.38
	5. 3+ข่าวเศรษฐกิจ	1	0.73
	6. 1+3	8	5.84
5. 1+4 (5 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	1	0.73
	2. ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน	3	2.19
	3. 1+2	1	0.73
6. 1+4 (16 ราย)	1. ข่าวเกษตร/ส่งเสริมการเกษตร	7	5.11
	2. ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน	3	2.19
	3. 1+2	3	2.19
	4. 4+ข่าวสารภายในหมู่บ้าน	3	2.19
รวม		137	100.00

ตารางที่ 26 สื่อที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าไม่เคยได้รับการหรือไม่เคยได้ประโยชน์จากสื่อนั้น
มาก่อน

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรศัพท์	4	2.92
2. วารสาร	18	13.14
3. วิทยู	1	0.73
4. หนังสือพิมพ์	2	1.46
5. ไปสเตอร์	8	5.84
6. เอกสารวิชาการ/แผ่นพับ/ใบปลิว	30	21.90
7. โทรศัพท์	1	0.73
8. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	9	6.57
9. ผู้นำชุมชน/ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน/หอกระจายข่าว	7	5.11
10. 1+2	3	2.19
11. 1+3+4	18	13.14
12. 1+3	8	5.84
13. 1+3+6	17	12.41
14. 4+5	11	8.03
รวม	137	100.00

ตารางที่ 27 การเข้าอบรมของผู้ให้ข้อมูล

เรื่อง	ความถี่ (ครั้ง)			จำนวน (คน)	ร้อยละ
	1-3	3-6	7-9		
1. การเกษตร (ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยหมัก การใช้สารเคมี ฯลฯ)	34	4	1	39	57.35
2. การแปรรูปอาหาร	4	2	0	6	8.82
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์	9	0	0	9	13.24
4. การอบรมช่างฝีมือ (ช่างซ่อม ตัดเย็บ เสื้อผ้า ฯลฯ)	4	1	0	5	7.35
5. การอบรมเยาวชนต่อต้านยาเสพติด	3	1	0	4	5.88
6. การอบรมกลุ่มสตรีแม่บ้าน/อาสาสมัคร มูลฐาน	5	0	0	5	7.35
รวม	59	8	1	68	100.00

สื่อในการฝึกอบรม

จากผลการวิจัยด้านสื่อในการฝึกอบรมที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นว่าทำให้เข้าใจง่ายที่สุดนั้น พบว่าการบรรยายทำให้เข้าใจง่ายที่สุด จำนวน 69 คน (ร้อยละ 16.80) และการสาธิตวิธีการทำให้ดูทำให้เข้าใจง่าย จำนวน 55 คน (ร้อยละ 13.40) และการแจกเอกสารให้อ่านเอง จำนวน 28 คน (ร้อยละ 6.80) ซึ่งสอดคล้องกับหลักในการส่งเสริมและเผยแพร่ที่ต้องอาศัยการบรรยาย ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือแบบกลุ่มที่มีการเผชิญหน้าและสอบถามได้ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ส่วนวิธีการสาธิตวิธีการทำต่างๆ ให้นั้น เป็นการนำเสนอแบบของจริง จะทำให้ผู้รับข่าวสารได้เห็นภาพและวิถีปฏิบัติของจริงจะทำให้การเรียนรู้วิธีการต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนการแจกเอกสารให้อ่านเองนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการอ่านออกและเขียนได้ของผู้รับสารด้วย แต่มีข้อดีก็คือสามารถนำกลับมาอ่านได้ตลอดเวลา (ตาราง 22)

ดังนั้นเมื่อแยกในรายละเอียดจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 137 คน พบว่า

ในการฝึกอบรมสื่อที่ทำให้ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เข้าใจง่ายที่สุดเป็นการใช้สื่อผสม ผสมกันมากกว่า 1 ชนิดขึ้นไป ส่วนการบรรยายทำให้ผู้อบรมเข้าใจเพียงร้อยละ 8.03 และในหัวข้อนี้มีกลุ่มตัวอย่างไม่แสดงความคิดเห็นที่จะระบุชนิดของสื่อถึง 41 ราย หรือร้อยละ 29.93 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 28 แสดงสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นว่าเข้าใจง่ายที่สุด (3 ข้อ)*

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การบรรยาย	69	16.80
การสาธิตวิธีการทำให้ดู	55	13.40
การแจกเอกสารให้อ่านเอง	28	6.80

หมายเหตุ *ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ แต่ไม่เกิน 3 ข้อ

ตารางที่ 29 สื่อที่ใช้ฝึกอบรมและกลุ่มตัวอย่างคิดว่าทำให้เข้าใจมากที่สุด (รายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. บรรยาย	11	8.03
2. แจกเอกสารอ่านเอง	1	0.73
3. ทักษะศึกษาดูงาน	3	2.19
4. สาธิตวิธีการทำให้ดู	7	5.11
5. ทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม)	0	0.00

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. ทดลองปฏิบัติเอง	1	0.73
7. วิดีโอ	0	0.00
8. แผ่นใส	0	0.00
9. ภาพจากสไลด์	0	0.00
10. รูปภาพติดบอร์ดพร้อมคำบรรยาย	0	0.00
11. 1+2	8	5.84
12. 1+2+3	3	2.19
13. 1+2+4	10	7.30
14. 1+2+5	2	1.46
15. 1+2+7	1	0.73
16. 1+3+5	2	1.46
17. 1+4	7	5.11
18. 1+4+5	6	4.38
19. 1+4+6	10	7.30
20. 1+4+7	1	0.73
21. 1+5+6	1	0.73
22. 1+6	2	1.46
23. 1+6+8	1	0.73
24. 1+8	1	0.73
25. 1+10	1	0.73
26. 2+4+5	1	0.73
27. 2+4+6	1	0.73

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
28. 2+6	1	0.73
29. 3+4+5	1	0.73
30. 3+4+6	2	1.46
31. 3+4+1	1	0.73
32. 3+5+6	1	0.73
33. 3+6+9	1	0.73
34. 4+5+6	3	2.19
35. 4+6	2	1.46
36. 6+9	1	0.73
37. ไม่ระบุ	41	29.93
รวม	137	100.00

การเข้าร่วมประชุมในชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพบว่า เคยเข้าร่วมประชุมในหมู่บ้านจำนวน 401 ราย จากทั้งหมด 137 ราย หรือร้อยละ 75.91 โดยเฉลี่ยเข้าร่วมประชุม 2 ครั้ง มากที่สุดจำนวน 22 ราย (ร้อยละ 21.15) ร่วงลงมาเป็นจำนวน 5 ครั้ง และ 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 17.31 และ 16.35 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามบางรายมีความถี่ในการเข้าประชุมมากที่สุดถึง 30 ครั้ง จำนวน 1 ราย (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 30 ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมของผู้ให้ข้อมูล

ความถี่ในการเข้าร่วมประชุม (ครั้ง)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	4	3.85
2	22	21.15
3	17	16.35
4	6	5.77
5	18	17.31
6	6	5.77
7	2	1.92
8	5	4.81
9	4	3.85
10	3	2.88
12	9	8.65
15	4	3.85
24	3	2.88
30	1	0.96
รวม	104	100.00

การใช้สื่อของผู้นำชุมชนในการประชุม

จากข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นต่อสื่อที่ผู้นำชุมชนใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง จำนวน 3 สื่อที่ถูกเลือก ได้แก่ การบรรยายจำนวน 71 คน (ร้อยละ 17.30) การสาธิตวิธีการทำให้อูจำนวน 34 คน (ร้อยละ 8.30) และการแจกเอกสารให้อ่านเอง จำนวน 32 คน (ร้อยละ 7.80) (ตารางที่ 25)

ส่วนสื่อที่จะช่วยให้การประชุมมีความเข้าใจและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว นั้น ผู้ให้ข้อมูลให้การบรรยายมากที่สุด จำนวน 54 คน (ร้อยละ 13.10) ตามด้วยการสาธิตวิธีการ

ทำให้ดู จำนวน 48 คน (ร้อยละ 11.70) ส่วนการทดลองปฏิบัติเองนั้น มีจำนวน 27 คน (ร้อยละ 6.60) ซึ่งเป็นคำถามที่ตอบได้ 3 ข้อ จากสื่อหลายชนิด (ตารางที่ 26)

เมื่อดูและวิเคราะห์ในรายละเอียดของชนิดของสื่อจากจำนวนคน 137 คนนั้น พบว่าในการประชุมแต่ละครั้งผู้นำใช้สื่อโดยการบรรยายเพียงอย่างเดียวมากที่สุด ถึงร้อยละ 51.92 รองลงมาเป็นการบรรยายประกอบเอกสาร ร้อยละ 10.58 และยังพบว่าผู้นำยังไม่เคยใช้สื่อเหล่านี้ประกอบการประชุม ได้แก่ การทัศนศึกษาดูงาน การทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม) ใช้แผ่นใส ภาพจากสไลด์ และรูปภาพติดบอร์ดพร้อมคำบรรยาย (ตารางที่ 27) ส่วนสื่อที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าจะทำให้การประชุมเข้าใจและเป็นไปได้เร็วขึ้น คือ การบรรยายมากที่สุด ร้อยละ 25.96 รองลงมาเป็นสาริตวิธีการทำงาน และบรรยายประกอบสาริตวิธีการทำงาน ร้อยละ 14.42 และ 9.62 สำหรับการทัศนศึกษาดูงานเป็นวิธีการที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดคิดว่าจะทำให้การประชุมเป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้น (ตารางที่ 28)

ตารางที่ 31 แสดงสื่อที่ผู้นำชุมชนใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง (3 สื่อ) จัดลำดับตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล*

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การบรรยาย	71	17.30
2. การสาริตวิธีการทำงาน	34	8.30
3. การแจกเอกสารให้อ่านเอง	32	7.80

หมายเหตุ * ให้เลือกตอบได้คนละ 3 ข้อ

ตารางที่ 32 แสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลต่อชนิดของสื่อที่จะช่วยให้การประชุมมีความ
เข้าใจและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว*

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การบรรยาย	54	13.10
2. การสาธิตวิธีการทำให้ดู	48	11.70
3. การแจกเอกสารให้อ่านเอง	27	6.60

หมายเหตุ * ให้เลือกตอบได้คนละ 3 ข้อ

ตารางที่ 33 สื่อที่ผู้นำใช้ในการประชุมแต่ละครั้ง (รายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. บรรยาย	54	51.92
2. แจกเอกสารอ่านเอง	2	1.92
3. ทัศนศึกษาดูงาน	0	0.00
4. สาธิตวิธีการทำให้ดู	7	6.73
5. ทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม)	0	0.00
6. ทดลองปฏิบัติเอง	0	0.00
7. วิดีโอ	2	1.92
8. แผ่นใส	0	0.00
9. ภาพจากสไลด์	2	1.92
10. รูปภาพติดบอร์ดพร้อมคำบรรยาย	0	0.00
11. 1+2	11	10.58

ตารางที่ 33 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
12. 1+2+4	7	6.73
13. 1+2+5	1	0.96
14. 1+2+6	2	1.92
15. 1+2+8	1	0.96
16. 1+2+10	2	1.92
17. 1+4	6	5.77
18. 1+4+5	2	1.92
19. 1+4+10	1	0.96
20. 1+5+6	1	0.96
21. 2+10	1	0.96
22. 4+6	1	0.96
23. 4+7	1	0.96
24. 4+9	1	0.96
25. 7+10	1	0.96
รวม	104	100.00

ตารางที่ 34 สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าจะช่วยให้การประชุมเข้าใจง่ายและเป็นไปได้เร็วขึ้น
(รายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. บรรยาย	27	25.96
2. แจกเอกสารอ่านเอง	3	2.88
3. ทัศนศึกษาดูงาน	0	0.00
4. สานิตวิธีการทำให้ดู	15	14.42
5. ทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม)	2	1.92
6. ทดลองปฏิบัติเอง	4	3.85
7. วิดีโอ	3	2.88
8. แผ่นใส	1	0.96
9. ภาพจากสไลด์	1	0.96
10. รูปภาพติดบอร์ดพร้อมคำบรรยาย	3	2.88
11. 1+2	2	1.92
12. 1+2+4	2	1.92
13. 1+3+5	1	0.96
14. 1+4	10	9.62
15. 1+4+6	6	5.77
16. 1+4+10	1	0.96
17. 1+5+6	2	1.92
18. 1+6	3	2.88
19. 1+10	1	0.96
20. 2+4+6	1	0.96
21. 2+7	1	0.96

ตารางที่ 34 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
22. 3+6	1	0.96
23. 4+3+1	1	0.96
24. 4+5+6	3	2.88
25. 4+6	5	4.81
26. 4+7	1	0.96
27. 5+4+7	1	0.96
28. 7+4	1	0.96
29. 7+4+6	1	0.96
30. 7+9+10	1	0.96
รวม	104	100.00

อิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจ

การวิเคราะห์ถึงสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของกลุ่มตัวอย่างตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลพบว่า 3 อันดับที่ถูกเลือกมากที่สุด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ไม่เกิน 3 ข้อ) ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ จำนวน 105 คน (ร้อยละ 25.50) และจากหอกระจายข่าว 73 คน (ร้อยละ 17.80) รองลงมาคือจากสื่อวิทยุ 59 คน (ร้อยละ 14.40) ตารางที่ 29

เมื่อวิเคราะห์แยกรายละเอียดในสื่อแต่ละชนิดจากจำนวน 137 คน ของผู้ให้ข้อมูลพบว่าด้านสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ หอกระจายข่าวรวมกับวิทยุและโทรทัศน์มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20.44 รองมาเป็นวิทยุและโทรทัศน์ร้อยละ 12.41 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าสื่อที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของกลุ่มตัวอย่างนั้น ส่วนใหญ่มีมากกว่า 1 ชนิด (ตารางที่ 30) โดยเฉพาะโทรทัศน์หรือ

วิทยุเข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งสองชนิดแพร่หลายอย่างมากในปัจจุบัน กอปรกับอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้รับสื่อสามารถหาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูกในท้องตลาด

ตารางที่ 35 แสดงสื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของกลุ่มตัวอย่าง จัดลำดับ 3 สื่อที่ถูกเลือก*

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์	105	25.50
2. หอกระจายข่าว	73	17.80
3. วิทยุ	59	14.40

หมายเหตุ * ให้เลือกตอบได้คนละ 3 สื่อ

ตารางที่ 36 สื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจจับจ่ายใช้สอยสินค้าอุปโภคบริโภคของกลุ่มตัวอย่าง (รายละเอียด)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. หอกระจายข่าว	11	8.03
2. วิทยุ	1	0.73
3. โทรทัศน์	13	9.49
4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	1	0.73
5. ผู้นำชุมชน	0	0.00
6. การประชุมปรึกษาหารือ	1	0.73

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
7. หนังสือพิมพ์ วารสาร	2	1.46
8. ไปสเตอร์	0	0.00
9. เอกสารวิชาการ แผ่นพับ ใบปลิว	1	0.73
10. ศูนย์เกษตรประจําหมู่บ้าน	0	0.00
11. เพื่อนบ้าน	1	0.73
12. อื่นๆ	0	0.00
13. 1+2	1	0.73
14. 1+2+3	28	20.44
15. 1+3	12	8.76
16. 1+3+4	1	0.73
17. 1+3+11	4	2.92
18. 1+4+5	1	0.73
19. 1+4+11	1	0.73
20. 1+5	1	0.73
21. 1+6+10	1	0.73
22. 1+11	2	1.46
23. 2+3	17	12.41
24. 2+3+4	3	2.19
25. 2+3+7	3	2.19
26. 2+3+10	1	0.73
27. 2+3+11	6	4.38
28. 3+4+5	3	2.19

ตารางที่ 36 (ต่อ)

ชนิดของสื่อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
29. 3+4+7	2	1.46
30. 3+5+10	1	0.73
31. 3+6	3	2.19
32. 3+7	1	0.73
33. 3+7+8	1	0.73
34. 3+7+9	1	0.73
35. 3+8	1	0.73
36. 3+9+12	1	0.73
37. 3+11	6	4.38
38. 4+6+10	1	0.73
39. 6+11	1	0.73
40. 8+11	1	0.73
41. 10+12	1	0.73
รวม	137	100

ตอนที่ 4 ผลการประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์ที่นำเสนอทั้ง 6 เรื่อง

ในการจัดทำสื่อเทปโทรทัศน์ได้มาจากการวิเคราะห์ความต้องการอาชีพเสริม
ด้านต่างๆ ของผู้ให้ข้อมูล แล้วจัดทำเป็นเทปโทรทัศน์ตามความต้องการด้านต่างๆ ด้วยกันทั้ง
หมด 6 เรื่อง ประกอบด้วยเทปโทรทัศน์ดังรายละเอียดดังนี้

เรื่องที่ 1 การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ

เรื่องที่ 2 การเพาะเห็ด

เรื่องที่ 3 การปลูกไม้ผล

โรงเรียน...
...
...
...
...
...

เรื่องที่ 4 การเลี้ยงไก่

เรื่องที่ 5 การเลี้ยงโค

เรื่องที่ 6 การเลี้ยงหมู

โดยเก็บข้อมูลจากผู้ที่ได้รับชมรายการเทปโทรทัศน์ รวม 6 เรื่อง จำนวนทั้งสิ้น 106 คน จากผู้ให้ข้อมูลในเบื้องต้น 137 คน การรายงานผลการวิจัยจะแสดงผลการประเมินความคิดเห็นในภาพรวมทั้ง 6 เรื่อง ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยของความคิดเห็นในแต่ละเรื่องจะนำเสนอในภาคผนวก ส่วนรายละเอียดรวมจะนำเสนอในตารางที่ 21

ระดับความคิดเห็นจะแบ่งออกเป็น 4 ระดับ โดยแยกรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านเนื้อหาของเทปโทรทัศน์

พบว่าขั้นตอนในการปฏิบัติต่างๆ ในแต่ละเรื่องผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า เนื้อหาอยู่ในระดับดีมาก (3.42) และระยะเวลาในการนำเสนอเหมาะสมดีอยู่ในระดับดีมาก (3.42) และระยะเวลาในการนำเสนอเหมาะสมดีอยู่ในระดับดีมาก (3.29) ซึ่งเทปโทรทัศน์ที่นำเสนอ นั้น จะมีความยาวอยู่ระหว่าง 15-30 นาที ไม่ยาวเกินไป และผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอในระดับดีมาก (3.32)

ด้านภาพที่นำเสนอผ่านทางเทปโทรทัศน์

พบว่าความชัดเจนของภาพที่นำเสนออยู่ในระดับดีมาก (3.27) และมีการเรียงลำดับขั้นตอนของภาพต่างๆ ก็ให้ความคิดเห็นว่าอยู่ในระดับดีมาก (3.29) ส่วนในด้านความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายนั้นให้ความเห็นในระดับดีมาก (3.33) เช่นเดียวกัน ส่วนทางด้านการสื่อความหมายของภาพได้ตรงกับประเด็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องมากขึ้นนั้น ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นในระดับดี (3.18)

ด้านเสียงที่ประกอบในเทปโทรทัศน์

จากการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลพบว่าเสียงที่ใช้ประกอบการบรรยายอยู่ในระดับดี (3.08) และมีความชัดเจนในการบรรยายในระดับดี (2.91) แต่ก็มีผู้ให้ข้อมูลบางคน (7 คน) บอกว่ายังไม่ชัดเจนดีพอ อาจเป็นเพราะว่าการพูดเร็วหรือช้าเกินไปของผู้บรรยายก็เป็นไปได้ ส่วนในเรื่องของเสียงดนตรีที่ใช้ประกอบก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากจะแสดงความคิดเห็นในระดับดี (2.75) ก็ยังมีอยู่ถึง 9 คน ที่บอกว่ายังไม่ดี และ 20 คน แสดงความคิดเห็นว่าควรปรับปรุง อาจเป็นเพราะว่าดนตรีดังเกินไป รบกวนคำบรรยาย ซึ่งตามหลักในการผลิตแล้วควรที่จะให้เสียงบรรยายกับเสียงดนตรีเป็นอัตราส่วน 80% เสียงบรรยาย และ 20% เสียงดนตรี อีกประเด็นหนึ่งที่เป็นไปได้ก็คือ เครื่องเล่นเทปโทรทัศน์หรือการต่อเข้ากับโทรทัศน์ของบางบ้าน ผู้ให้ข้อมูลคุณภาพเสียงยังไม่ดีพอ ทำให้การประเมินผลทางด้านเสียงจึงพบเหตุการณ์ดังกล่าว ส่วนในเรื่องสุดท้ายคือคำศัพท์ต่างๆ ที่อาจมีแทรกในการบรรยาย ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นระดับดี (2.71) แต่ก็มีอยู่ 19 คน ให้ความเห็นว่าควรปรับปรุง และ 10 คน ให้ความเห็นว่ายังไม่ดี หรือบางศัพท์เกษตรกรอาจยังไม่มีความเข้าใจ ซึ่งต้องการมีการอธิบายเพิ่มเติมอีกครั้งหรืออธิบายเพิ่มเติมอีกครั้งหรืออธิบายให้ฟังก่อนการชมเทปโทรทัศน์

ตารางที่ 37 ผลการประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์ที่น่าเสนอทั้ง 6 เรื่อง

(n = 106 คน)

การประเมินผลเทปโทรทัศน์ 6 เรื่องแยกตามด้านต่างๆ	ระดับความคิดเห็น				การแปลความหมาย	
	ดีมาก	ดี	ปรับปรุง	ไม่ดี	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
	4	3	2	1		
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้	48	55	3			
ชมไปแล้วนั้น	(45.30)	(51.90)	(2.80)	-	3.42	ดีมาก
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทป	35	67	4			
โทรทัศน์	(33.00)	(63.20)	(3.80)	-	3.29	ดีมาก

ตารางที่ 37 (ต่อ)

(n = 106 คน)

การประเมินผลเทปโทรทัศน์ 6 เรื่องแยกตามด้านต่างๆ	ระดับความคิดเห็น				การแปลความหมาย	
	ดีมาก	ดี	ปรับปรุง	ไม่ดี	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
	4	3	2	1		
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้ชม	37 (34.90)	66 (62.30)	3 (2.80)	-	3.32	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์	33 (31.10)	69 (65.10)	4 (3.80)	-	3.27	ดีมาก
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพในขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	33 (31.10)	71 (67.00)	5 (1.90)	-	3.29	ดีมาก
3. ความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายเป็นอย่างไร	39 (36.80)	63 (59.40)	4 (3.80)	-	3.33	ดีมาก
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความเข้าใจในเรื่องได้ระดับใด	26 (24.50)	73 (68.90)	7 (6.60)	-	3.18	ดี
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ได้ชมเป็นอย่างไร	23 (21.70)	70 (66.00)	11 (10.4)	2 (1.90)	3.08	ดี
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็นอย่างไร	18 (17.00)	66 (62.30)	17 (16.00)	5 (4.70)	2.91	ดี
3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร	12 (11.30)	65 (61.30)	20 (18.90)	9 (8.50)	2.75	ดี
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจในระดับใด	9 (8.50)	68 (64.2)	19 (17.90)	10 (9.40)	2.71	ดี

หมายเหตุ การแปลความหมายใช้ค่าดังนี้

3.26-400 คะแนน	ความหมาย	ดีมาก
2.51-3.25 คะแนน	ความหมาย	ดี
1.76-2.50 คะแนน	ความหมาย	ควรปรับปรุง
1.00-1.75 คะแนน	ความหมาย	ไม่ดี

บทที่ 5

สรุปและขอเสนอแนะ

(SUMMARY AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย

(Summary)

การวิจัยเรื่อง การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน การเปิดรับสื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อ
2. เพื่อศึกษาความต้องการและปัญหาของชุมชน
3. เพื่อศึกษาถึงสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 137 คน สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวทางของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งมีทั้งแบบคำถามแบบปลายเปิด (open-end questions) แบบคำถามปลายปิด (Close-end questions) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบความตรงในเนื้อหา (Content Validity) เพื่อตรวจสอบว่าแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมเนื้อหาและประเด็นปัญหาที่ทำการศึกษาหรือไม่ โดยได้ทดสอบกับชุมชนตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง หลังจากได้ผลการวิเคราะห์แล้ว กลับมาจัดทำสื่อผลิตเป็นเทปโทรทัศน์จำนวน 6 เรื่อง เพื่อนำกลับไปทดสอบความคิดเห็นต่อรายการเทปโทรทัศน์อีกครั้ง ซึ่งในการจัดทำนั้น ได้จัดทำตามความต้องการการส่งเสริมอาชีพของชาวบ้านเป็นหลัก แล้วนำผลที่ได้กลับมาวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อประเมินสื่อที่นำไปใช้ในชุมชน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์และสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านโป่ง

ลักษณะส่วนบุคคลและครอบครัว

ผลการวิจัยผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ย (44.52) 44 ปี โดยช่วงอายุที่มากที่สุดอยู่ระหว่าง 36-52 ปี เป็นเพศชาย 66 คน และเพศหญิง 71 คน ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 4 คน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ทางด้านอาชีพ รายได้ รายจ่าย และการกู้เงินของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างสูงถึง 80 คน (58.39) และไม่ได้ประกอบอาชีพรองถึง 57 คน อาชีพรองที่เป็นที่นิยม ได้แก่ การปลูกไม้ดอก 11 คน และทำสวน จากการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการกู้เงินที่ต้องชำระหนี้ โดยผู้ที่มีอัตรากู้เงินในวงเงินที่สูงจะมีรายได้ที่ติดลบ

ความต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพ

ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพด้านต่างๆ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ พบว่าผู้ให้ข้อมูลต้องการให้ส่งเสริมอาชีพเรียงตามลำดับการเลี้ยงไก่ ร้อยละ 38.00 การเพาะเห็ด ร้อยละ 29.90 การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ร้อยละ 25.50 การเลี้ยงหมู ร้อยละ 24.80 การปลูกไม้ผล ร้อยละ 24.10 และการเลี้ยงโค ร้อยละ 20.40 (จัดอันดับ 6 อาชีพตามความต้องการของผู้ให้ข้อมูล)

การถือครองที่ดินและใช้ประโยชน์ในที่ดิน

การถือครองที่ดินและใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นพบว่าผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเอง ผู้อื่นให้ทำเปล่า และเช่าผู้อื่นทำจากคนในหมู่บ้านเดียวกันถือครองที่ดินเฉลี่ย 2.59, 3.38 และ 1.60 ไร่ต่อครัวเรือน และใช้ประกอบอาชีพเพียง 1.43, 2.19 และ 0.8 ไร่ ตามลำดับ

ปัญหาที่พบในชุมชน

ปัญหาใหญ่ที่พบของผู้ให้ข้อมูล คือรายได้ไม่พอเพียงกับรายจ่าย ร้อยละ 31.30 และรองลงมาเป็นแรงงานรับจ้างไม่มีงานทำอย่างสม่ำเสมอ ค่าแรงต่ำ และ/หรือว่างงานร้อยละ 13.14 นอกจากนั้นก็เป็นปัญหาทางด้านปัจจัยการผลิตมีราคาสูง และปัญหาด้านการตลาด และราคาผลผลิตตกต่ำมีสัดส่วนเท่ากัน ร้อยละ 5.84 และมีกลุ่มตัวอย่างที่ไม่แสดงความคิดเห็นอีกจำนวนหนึ่ง 48 ราย หรือร้อยละ 35.04

2. การเปิดรับสื่อของชุมชน

การใช้สื่อแต่ละชนิดรวมถึงการเปิดรับข้อมูลข่าวสารและความบันเทิง

พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีโทรทัศน์ถึงร้อยละ 96.40 และสื่อวิทยุถึงร้อยละ 89.90 โดยเปิดรับสื่อเพื่อความบันเทิงจากทั้งโทรทัศน์และวิทยุถึงร้อยละ 94.20 และร้อยละ 70.10 ตามลำดับ ซึ่งทั้ง 2 สื่อมีบทบาททั้งในการรับข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน

แหล่งข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร

ต่อเนื่องจากการเปิดรับสื่อของผู้ให้ข้อมูลทำให้โทรทัศน์ยังคงเป็นสื่อที่ให้ข้อมูลข่าวสารทางการเกษตรถึงร้อยละ 75.90 แต่ที่รองลงมาคือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 67.20 ส่วนทางด้านสื่อวิทยุนั้นมีร้อยละ 52.50 นอกจากนั้นก็ยังมีที่รับจากศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน/หนังสือพิมพ์/วารสารและจากโปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ, แผ่นพับ, ใบปลิวต่างๆ ด้วยเช่นกัน แต่เป็นปริมาณน้อย ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มักจะเลือกสื่อไม่เจาะจงชนิดใดชนิดหนึ่ง เมื่อดูรายละเอียดพบว่าสื่อที่มีบทบาทมากที่สุด คือ หอกระจายข่าว รวมกับวิทยุและโทรทัศน์ร่วมกันเท่ากับร้อยละ 30.66 มากกว่าสื่อชนิดอื่นๆ เมื่อแยกรายละเอียดสื่อแต่ละชนิด

การเปิดรับสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นและการเผยแพร่ความรู้

ผลการวิจัยพบว่าสื่อที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับการเผยแพร่ความรู้ คือ ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านและหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน โดยมีความถี่ในการรับข้อมูลข่าวสารในระดับปานกลาง ร้อยละ 42 จากศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านส่วนหอกระจายข่าว

ประจำหมู่บ้านได้มีความดีในการรับข้อมูลข่าวสารระดับปานกลางเช่นกัน คือ ร้อยละ 56 และระดับมากถึงร้อยละ 23

ผลการวิจัยทางด้านข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่ชุมชนได้รับมากที่สุดเป็นโทรทัศน์ เพียงอย่างเดียวถึงร้อยละ 44.53 และรองลงมาเป็นการประชุม/ปราศรัย/หอกระจายข่าว ประจำหมู่บ้าน/ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 39.42

แหล่งชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลผ่านไ่มามากที่สุด ก็คือโรงเรียนถึงร้อยละ 97.08 รองลงมาเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 1.46

3. การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

จากความต้องการได้มีอาชีพเสริมในชุมชนสูง ร้อยละ 95.60 และมีผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องการอาชีพเสริม ร้อยละ 4.40 เท่านั้น จึงเป็นข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการผลิตสื่อเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ให้ข้อมูลและชุมชนต่อไปในตอนที 4

สื่อที่มีประโยชน์ต่อชุมชน

จากการวิจัยในภาพรวมพบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลคิดว่ามีประโยชน์มากที่สุด จำนวน 115 คน รองลงมาคือหอกระจายข่าว 90 คน และผ่านทางสื่อวิทยุ 76 คน เมื่อแยกในรายละเอียด พบว่า

หอกระจายข่าว รวมกับวิทยุและโทรทัศน์ร่วมกัน มีมากที่สุด ร้อยละ 31.23 รองลงมาคือหอกระจายข่าวรวมกับโทรทัศน์และผู้นำชุมชนร่วมกัน ร้อยละ 9.45

ส่วนในด้านสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับแล้วนำไปใช้ประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ การประชุม/ปราศรัย/หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน/ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะด้านข่าวเกษตร และการส่งเสริมการเกษตรมากถึงร้อยละ 21.90 รองลงมาเป็นรายการโทรทัศน์ ข่าวเหตุการณ์ประจำวัน ร้อยละ 13.87

สื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม

จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลในเรื่องการเข้ารับการฝึกอบรมนั้นมีเพียง 68 ราย จาก 137 ราย หรือร้อยละ 49.64 เคยอบรมทางด้านการเกษตรในเรื่องไม้ดอกไม้ประดับ, ไม้ผล, เลี้ยงสัตว์, ทำปุ๋ยหมัก การใช้สารเคมี ฯลฯ เป็นเรื่องที่เฉพาะผู้เข้ารับการอบรมมากที่สุด

ร้อยละ 57.35 (เฉลี่ยประมาณ 1-3 ครั้ง) นอกจากนั้นก็เป็นการอบรมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการแปรรูปอาหารพื้นบ้าน ร้อยละ 13.24 และร้อยละ 8.82 ตามลำดับ

โดยสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม และทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจง่ายที่สุด คือ การบรรยาย จากผู้ให้ข้อมูล 69 คน และอีก 55 คน ให้ความคิดเห็นว่าเป็นการสาธิตวิธีการทำให้ดู ส่วนอีก 28 คน คือการแจกเอกสารให้อ่านเอง แต่เมื่อดูในรายละเอียดจะพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่แสดงความคิดเห็นว่าจะต้องเป็นสื่อหลายๆ อย่างผสมกันไป ไม่ใช่อย่างใดอย่างหนึ่ง

การใช้สื่อของผู้นำชุมชน

ณ ชุมชนบ้านโป่งนี้ ได้มีการจัดประชุมพบกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยผู้ให้ข้อมูลเคยเข้าร่วมประชุมจำนวน 104 ราย จากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 137 ราย หรือร้อยละ 75.91 โดยเฉลี่ยเข้าร่วมประชุมจำนวน 2 ครั้ง มากที่สุดจำนวน 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.15

จากการวิจัยพบว่าผู้นำใช้สื่อในการประชุมประกอบด้วย การบรรยาย มีผู้แสดงความคิดเห็นจำนวน 71 คน และการสาธิตวิธีการทำให้ดู จำนวน 34 คน และมีการแจกเอกสารให้อ่านเองอีกจำนวน 32 คน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลในด้านสื่อที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจด้วยความรวดเร็วก็คือการบรรยายเช่นเดียวกันแสดงความเห็น 54 คน และตามด้วยการสาธิตวิธีการทำให้ดู จำนวน 48 คน และอีกประเด็นก็คือการได้ทดลองปฏิบัติเองนั้นจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น แสดงความคิดเห็นอยู่ 27 คน

สื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจ

สื่อที่ผู้ให้ข้อมูลเลือกมากที่สุดที่มีผลต่อการตัดสินใจในการซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ จำนวน 105 คน และจากหอกระจายข่าว 73 คน จากสื่อวิทยุอีก 59 คน เมื่อดูในรายละเอียดของสื่อแต่ละชนิด พบว่าหอกระจายข่าวรวมกับวิทยุและโทรทัศน์ มีสัดส่วนสูงที่สุด คือร้อยละ 20.44 จาก 137 คน รองลงมาเป็นวิทยุและโทรทัศน์ ร้อยละ 12.41 ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นต่อสื่อที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนั้นมากกว่า 1 ชนิด

4. ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์ส่งเสริมอาชีพ จำนวน 6 เรื่อง

ความคิดเห็นจากสื่อเทปโทรทัศน์ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่

เรื่อง	จำนวน
1. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	32
2. การเพาะเห็ด	25
3. การปลูกไม้ผล	8
4. การเลี้ยงไก่	4
5. การเลี้ยงโค	5
6. การเลี้ยงหมู	22
รวม	106

จากผู้ให้ข้อมูลที่รับชมรายการเทปโทรทัศน์ที่เลือกชม จำนวน 106 คน พบว่า เทปโทรทัศน์ที่น่าสนใจนั้น

ด้านเนื้อหา

พบว่าขั้นตอนในการปฏิบัติต่างๆ อยู่ในระดับดีมาก รวมถึงระยะเวลาในการนำเสนออยู่ในระดับดีมาก ซึ่งเทปโทรทัศน์ที่น่าสนใจมีความยาวอยู่ระหว่าง 15-30 นาที และผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในเนื้อหาต่างๆ ระดับดีมาก

ด้านภาพที่น่าสนใจ

พบว่าความชัดเจนของภาพและการเรียงลำดับขั้นตอนต่างๆ ในการนำเสนออยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นในด้านความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายอยู่ในระดับดีมาก เช่นเดียวกัน ส่วนการสื่อความหมายเพื่อความเข้าใจในเรื่องมากขึ้นนั้นอยู่ในระดับดี

ด้านเสียงประกอบ

พบว่าเสียงบรรยายที่ใช้ประกอบอยู่ในระดับดี ซึ่งเหมือนกับความเห็นต่อความชัดเจนของเสียงในการบรรยายเช่นเดียวกัน

ส่วนทางด้านเสียงดนตรีที่ใช้ประกอบนั้น ผู้ให้ข้อมูลแสดงความเห็นในระดับดี และมีผู้ให้ข้อมูลบางคนแสดงความคิดเห็นว่าควรปรับปรุงในเรื่องของเสียงดนตรีประกอบดังเกินไป ส่วนด้านคำศัพท์ต่างๆ ที่แทรกในคำบรรยาย ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นในระดับดี และมีบางคนให้ความคิดเห็นว่าการปรับปรุงคำศัพท์ที่ยากไม่เข้าใจ

ข้อเสนอแนะ

(Recommendations)

จากผลการวิจัย เรื่องการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนกรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สื่อในชุมชนและการนำสื่อไปใช้เพื่อการพัฒนาในรูปแบบของ

1. รูปแบบของสื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนในชนบท ที่มีความกลมกลืนและเหมาะสมกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนในชนบท
2. ได้ข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อการนำสื่อต่างๆ ไปใช้ในพื้นที่อื่นๆ

โดยสรุปมีข้อเสนอแนะดังนี้

จัดให้มีการส่งเสริมอาชีพ

จากผลงานวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างและมีรายจ่ายและการกู้เงินในระดับสูง ซึ่งมีบางส่วนที่ประกอบอาชีพรองเพื่อเสริมรายได้ในส่วนนี้ และในระดับความต้องการอาชีพเสริมของผู้ให้ข้อมูลในชุมชนนั้นยังมีอยู่สูง ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาหลักๆ ของชุมชนในเรื่องของรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตร ควรจัดให้มีการส่งเสริมอาชีพทางการเกษตร ทางด้านพืชและสัตว์ รวมถึงทาง

ด้านไม้ผลซึ่งต้องมีการสอบถามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนก่อนโดยให้ความต้องการสื่อมาจากความต้องการที่แท้จริงของแต่ละชุมชนและสอดคล้องกับสถานภาพส่วนบุคคลและเศรษฐกิจของชุมชนในด้านต่างๆ อาทิเช่น จำนวนแรงงานในครัวเรือน รวมถึงการถือครองพื้นที่ของแต่ละครัวเรือนประกอบกัน

สนับสนุนศูนย์ความรู้ต่างๆ

จากการวิจัยพบว่าโทรทัศน์เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ชุมชนได้รับมากที่สุด ทั้งด้านความรู้ทางการเกษตรและเพื่อความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน แต่เมื่อดูในรายละเอียดของสื่อแต่ละชนิดกลับพบว่าในชุมชนนั้นการใช้สื่อแบบผสมผสานเป็นที่ต้องการและเหมาะสมในชุมชน อาทิเช่น การใช้หอกระจายข่าวรวมกับวิทยุและโทรทัศน์ไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะในท้องถิ่นนั้นชุมชนได้รับความรู้จากศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

ดังนั้น ควรมีการสนับสนุนศูนย์ความรู้ต่างๆ ในด้าน

สถานที่ตั้ง : ควรตั้งในแหล่งที่ชุมชนผ่านไปมามากที่สุด จากการวิจัยพบว่าโรงเรียนคือแหล่งที่ผ่านไปมามากที่สุด

สื่อต่างๆ : ไม่ว่าจะเป็นรายการวิทยุหรือโทรทัศน์สามารถจัดทำในรูปแบบของวิทยุชุมชนหรือรายการโทรทัศน์ โดยจัดทำเป็นในรูปแบบของเทปโทรทัศน์ด้านความรู้ต่างๆ โดยอาศัยการประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน รวมถึงการแจ้งเตือน เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลความรู้ผ่านทางหอกระจายข่าวได้อีกทางหนึ่ง

ศูนย์ความรู้ข่าวสาร : ควรมีการจัดตั้งศูนย์ความรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีสื่อหลายๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์นิตยสารและเอกสารแผ่นปลิว รวมถึงใช้ในการจัดประชุมได้แบบเบ็ดเสร็จครบวงจรในสถานที่เดียว ที่รวมเรียกว่าศูนย์ความรู้การเกษตรประจำหมู่บ้านอย่างแท้จริง

วางแผนการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน

จากผลงานวิจัยได้พบในประเด็นหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นความต้องการในอาชีพเสริมรายได้ที่ต้องการในปริมาณมาก รวมถึงสื่อที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจซื้อของอุปโภคและบริโภคต่างๆ สื่อล้วนมามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์และหอ

กระจายข่าว และจากสื่อวิทยุต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ได้ซึ่งแนวคิดในการวางแผนและออกแบบสื่อเพื่อจะนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

ดังนั้นต้องมีการวางแผนการใช้สื่ออย่างเป็นระบบ โดยให้การใช้สื่อมาจากระดับล่าง คือชุมชนไม่ใช่มาจากหน่วยงานส่วนกลางแล้วนำไปเผยแพร่เท่านั้น เพราะจากความคิดเห็นส่วนใหญ่ของชุมชนก็พบว่าการใช้สื่อร่วมกัน เช่น เริ่มจากสื่อที่มีประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มาจากชุมชนที่มีการประชุมจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน หรือศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน ซึ่งรับรู้ในเรื่องของข่าวทางเกษตรและการส่งเสริมการเกษตร

งานวิจัยยังพบอีกว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทต่อการใช้สื่อเป็นอย่างมากจะเห็นได้จากมีผู้เข้าร่วมประชุมเวลาผู้นำหมู่บ้านนัดประชุมเป็นจำนวนมาก และมีความถี่ที่สม่ำเสมอ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงการใช้สื่อในการประชุมและฝึกอบรมในด้านต่างๆ

สื่อที่จะทำให้เข้าใจได้ง่ายๆ คือ การบรรยายและการสาธิตวิธีการทำต่างๆ ให้ดูรวมถึงจะให้ได้ผลดีต้องให้คนในชุมชนได้มีการทดลองและปฏิบัติด้วย ซึ่งในการฝึกอบรมแต่ละครั้งและการใช้สื่อในแต่ละครั้งต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อสนองความต้องการและให้เกิดการใช้ประโยชน์ได้อย่างจริงจังกับชุมชน

ผลิตสื่อที่เหมาะสมกับชุมชน

จากผลการวิจัยที่พบว่าสื่อทางด้านภาพและเสียงที่มาจากโทรทัศน์ หอกระจายข่าว หรือทางวิทยุมีผลต่อการรับข้อมูลข่าวสารความรู้ด้านต่างๆ ต่อชุมชน ประกอบกับความต้องการอาชีพเสริมรายได้

ดังนั้นสื่อที่ผลิตขึ้นมาต้องมาจากพื้นฐานความต้องการโดยจากการวิจัยครั้งนี้ได้ผลิตเทปโทรทัศน์ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางด้านการเกษตรและการประกอบอาชีพจัดทำในรูปแบบของเทปโทรทัศน์หรือวิดีโอเอาไว้ประจำศูนย์ความรู้ทางการเกษตรสำหรับผู้ที่ต้องการได้รับความรู้ในเรื่องต่างๆ เพื่อศึกษาและนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน จะเห็นได้ว่าศักยภาพแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันออกไปในหลายๆ ด้าน และสื่อชนิดหนึ่งอาจไม่เหมาะสมกับชุมชนใดชุมชนหนึ่งต้องอาศัยการใช้สื่อที่ผสมผสานกันหลากหลายรูปแบบ เป็นข้อควรคำนึงสำหรับการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนในแต่ละแห่งต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
(Recommendations for further study)

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการใช้สื่อเฉพาะกรณีศึกษาชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาให้ครอบคลุมในระดับตำบลหรืออำเภอหรือศึกษาจากชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันออกไป เพื่อนำมาเปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยจะก่อประโยชน์เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างในการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชนในแต่ละชุมชนต่อไป
2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะในภาพรวมของการใช้สื่อและการใช้ประโยชน์จากสื่อในภาพกว้าง ซึ่งสามารถวิจัยเจาะลึกเฉพาะการใช้สื่อบุคคล, การใช้สื่อแบบกลุ่ม, หรือเจาะจงเฉพาะสื่อมวลชนอย่างใดอย่างหนึ่งและลึกลงไปในรายละเอียดของแต่ละสื่อให้ครอบคลุมในทุกด้าน
3. การวิจัยสามารถศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำสื่อแต่ละชนิดให้เป็นในเรื่องของสื่อชุมชนหรือการพัฒนาสื่อชุมชนโดยเฉพาะ เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนการพัฒนาโดยใช้สื่อเพื่อชุมชนในระดับสูงขึ้น โดยอยู่บนพื้นฐานความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2543. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2541. สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. มปป. "สื่อเพื่อการพัฒนา: สื่อเพื่อปลูกสำนึกแห่งการประสานสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์." สังคมพัฒนา.
- กาย แสงนงค์เลณ. 2541. เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีการสื่อสาร. เชียงใหม่: ภาค
วิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เกรียงศักดิ์ บัณฑิต. 2535. วิธีวิทยาการวิจัยทางสังคมศาสตร์. ภาควิชาพัฒนาการ
เกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2542. การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น. เอกสารคำสอน (บพ 550).
ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชวรัตน์ เชิดชัย. 2527. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ: บริษัทการ
พิมพ์.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2522. เครื่องมือเทคโนโลยีทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนคริน
ทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ทำนอง สิงคาลวณิช. 2531. เอกสารการสอนชุดวิชา การใช้สื่อทางไกลทางงานส่งเสริม
การเกษตร. (พิมพ์ครั้งที่ 6). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นนทบุรี.
- นครเรศ รังควัด. 2539. การถ่ายภาพเพื่อการสื่อสาร. สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
แม่โจ้ เชียงใหม่.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2542. การสื่อสาร-รณรงค์เชิงยุทธศาสตร์เพื่อเปลี่ยนพฤติ
กรรมมนุษย์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักพิมพ์วิวเขียว.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2535. การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยา
สาสน์.
- ประเวศ วะสี. 2544. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ภารกิจ "กู้ชาติ". จดหมายข่าวงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่น. ปีที่ 2 ฉบับที่ 6 ประจำเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2544.

พุดติพงษ์ เล็กศิริรัตน์. 'โมะระบุปีพิมพ์. การออกแบบสื่อการสอน. ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

พีระ จิระโสภณ. 2529. "ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน" หลักทฤษฎีการสื่อสาร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เพ็ญศรี ทวีสุวรรณ. 2534. "การทำงานการศึกษานอกระบบกับชุมชน" หน่วยที่ 10 ใน เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการศึกษานอกระบบ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ยุพดี จิตติกุลเจริญ. 2537. ทฤษฎีการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลัดดา จิตตคุตตานนท์. 2541. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารและการใช้ประโยชน์จากข่าวสารด้านการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในเขตภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรารณ ศิริวรรณ. 2526. สื่อกับการพัฒนาการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน.

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. 2532. แนวความคิดและวิธีการสื่อสารการเกษตร. (พิมพ์ครั้งที่ 4) เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ. 2538. "ระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนอีสานใต้." วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม.

อนันธนา อังกนันท์ และเกื้อกุล คุปรัตน์. 2523. สื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์การศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อำนวย ไหญ่ยิ่ง. 2542. การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนบ้านโป่งเพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศ ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่

Dominick, Joseph R. 1990. *The Dynamics of Mass Communication*. New York: McGraw Hill.

Klapper, Joseph T. 1960. The Effects of Mass Communication Glencol, III: Free
Press Lerner.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามประกอบงานวิจัย

แบบสัมภาษณ์
ประกอบการวิจัย เรื่อง
การใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 3 ตอน

ชุดที่ [] [] []

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์และสภาพทั่วไปของชุมชน
2. การเปิดรับสื่อของชุมชน
3. การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

ผู้สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์และสภาพทั่วไปของชุมชน

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่ 6 ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. อายุ ปี [] [] 1-2
3. เพศ [] 1. ชาย [] 2. หญิง [] [] 3-4
4. เพศ [] 1. ประถมศึกษาปีที่ 4 [] 2. ประถมศึกษาปีที่ 6 [] [] [] []
[] 5-10
[] 3. มัธยมศึกษาตอนต้น [] 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย
[] 5. ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป
[] 6. อื่นๆ ระบุ
5. ปัจจุบันมีสมาชิกในครอบครัวคน [] [] 11-12
 1. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....
ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....
 2. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....
ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....
 3. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....
ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....

4. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....

ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....

5. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....

ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....

6. ชื่อ-นามสกุล.....อายุ..... ปี การศึกษา.....

ความสัมพันธ์..... อาชีพ.....

6. อาชีพหลัก

1. ☐ เลี้ยงสัตว์ ชนิด (ระบุ).....จำนวน.....ตัว [] [] 13-15

2. ☐ ปลูกพืชผัก ชนิด (ระบุ).....จำนวน.....ตัว [] [] 16-18

3. ☐ ทำสวน ชนิด (ระบุ).....จำนวน.....ตัว [] [] 19-21

4. ☐ ทำไร่ ชนิด (ระบุ).....จำนวน.....ตัว

5. ☐ ประมง ชนิด (ระบุ).....จำนวน.....ตัว

6. ☐ รับจ้างทั่วไป

7. ☐ ค้าขาย

8. ☐ ลูกจ้าง, พนักงานประจำ

9. ☐ อื่นๆ.....

7. อาชีพรอง

1.

2.

3.

8. รายได้.....บาท/เดือน/ปี [] [] [] []

☐ อาชีพหลัก.....บาท/เดือน/ปี 22-26

☐ อาชีพรอง.....บาท/เดือน/ปี

☐ อื่นๆ.....บาท/เดือน/ปี

9. รายจ่าย.....บาท/เดือน/ปี [] [] [] []
 [] ค่าอาหาร.....บาท/เดือน/ปี 27-31
 [] ค่ารักษาพยาบาล.....บาท/เดือน/ปี
 [] ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน.....บาท/เดือน/ปี
 [] ค่าใช้จ่ายอื่นๆ.....บาท/เดือน/ปี
10. ภาระหนี้สินปัจจุบัน.....บาท [] [] [] []
 [] ฐ.ก.ส. บาท 32-37
 [] สหกรณ์..... บาท
 [] กลุ่มออมทรัพย์.....บาท
 [] ญาติพี่น้อง.....บาท
 [] ธนาคารพาณิชย์.....บาท
 [] อื่นๆ (ระบุ).....บาท
 ดอกเบี้ย.....บาท/เดือน/ปี
11. ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และรายจ่าย [] 38
 [] รายได้เหมาะสมกับรายจ่าย
 [] รายได้มากกว่ารายจ่าย
 [] รายจ่ายมากกว่ารายรับ
12. ท่านต้องการให้มีการส่งเสริมอาชีพอะไรบ้าง [] [] [] []
 [] การเลี้ยงปลา [] การปลูกผัก [] 1 [] [] []
 [] การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ [] การเพาะเห็ด [] [] [] []
 [] การเลี้ยงไก่ [] การเลี้ยงหมู 39-50
 [] การเลี้ยงโค [] การปลูกพืชไร่
 [] การปลูกไม้ผล [] อาชีพช่าง
 [] อาชีพช่าง [] หัตถอุตสาหกรรม ระบุ.....
 [] อื่นๆ.....

13. พื้นที่ครอบครอง.....ไร่.....งาน [] [] [] 51-53
 ใช้ประกอบอาชีพ.....ไร่.....งาน [] [] [] 54-56
 ที่อยู่อาศัย.....ไร่.....งาน [] [] [] 57-59

14. ท่านเช่าที่ดินผู้อื่นประกอบอาชีพบ้างหรือไม่ [] 60

[] เช่า [] ไม่ได้เช่า
 ถ้าเช่า.....ไร่ เพื่อใช้ทำประโยชน์.....
 ค่าเช่า.....บาท/เดือน/ปี
 ท่านเช่าที่ดินของ [] หมู่บ้านเดียวกัน
[] ต่างหมู่บ้าน

15. ท่านให้ผู้อื่นเช่าที่ดินประกอบอาชีพบ้างหรือไม่ [] 61

[] เช่า [] ไม่ได้เช่า
 ถ้าเช่า.....ไร่ เพื่อใช้ทำประโยชน์.....
 ค่าเช่า.....บาท/เดือน/ปี
 คนที่มาเช่าที่ดินของท่านเป็นคน [] หมู่บ้านเดียวกัน
[] ต่างหมู่บ้าน

16. ปัญหาที่พบในครอบครัวหรือชุมชน ในการประกอบอาชีพหรือในชีวิตประจำวัน

1.
2.
3.
4.

ตอนที่ 2 การเปิดรับสื่อของชุมชน

1. บ้านของท่านมีสื่อชนิดใดบ้าง [] [] [] []

[] โทรทัศน์	[] เครื่องเล่นวิดีโอ	[] [] 62-67
[] วิทยุ	[] หนังสือพิมพ์	
[] นิตยสารสิ่งพิมพ์	[] อื่นๆ (ระบุ).....	
2. สื่อเพื่อความบันเทิงใดที่ท่านชื่นชอบ (ระบุความถี่และช่วงเวลาในการรับชมและรับฟัง) [] [] [] []
[] [] 68-75

[] วิทยุ	[] เทป (เครื่องเสียง)
[] โทรทัศน์	[] วิดีโอ
[] ภาพยนตร์	[] ลิเก
[] ละครพื้นบ้าน	[] อื่นๆ (ระบุ).....
3. ท่านได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเกษตรจากแหล่งใดบ้าง [] [] [] []

[] หอกระจายข่าวหมู่บ้าน	[] หนังสือพิมพ์, วารสาร	[] [] []
[] วิทยุ	[] โปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ,	76-79
[] โทรทัศน์	แผ่นพับ, ใบปลิว	
[] ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน		
[] อื่นๆ.....		
4. ในหมู่บ้านของท่านมีศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านหรือไม่ [] 83-84

[] มี	[] ไม่มี
--------	-----------
5. ถ้ามี ท่านได้รับข่าวสารจากศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด [] 85

[] มาก	[] ปานกลาง	[] น้อย	[] ไม่ได้รับเลย
---------	-------------	----------	------------------
6. ถ้ามี ท่านได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านมากน้อยเพียงใด [] 86

[] มาก	[] ปานกลาง	[] น้อย	[] ไม่ได้รับทราบเลย
---------	-------------	----------	----------------------

7. ท่านได้รับทราบข่าวสารทางการเกษตรจากแหล่งข้อมูลใดมากที่สุด

.....

8. บริเวณใดในแหล่งชุมชนในหมู่บ้านที่ท่านผ่านไป-มา มากที่สุด

[]87

[] โรงเรียน [] ตลาด [] วัด

[] สถานีอนามัย [] บ้านผู้ใหญ่บ้าน [] อบต.

[] ศูนย์ความรู้ประจำหมู่บ้าน [] อื่นๆ.....

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากสื่อของชุมชน

1. ท่านต้องการให้มีอาชีพเสริมรายได้ภายในครอบครัวหรือไม่

[]88

[] ต้องการ [] ไม่ต้องการ

2. ท่านคิดว่าสื่อชนิดใดมีประโยชน์ต่อท่านมากที่สุด (3 ข้อ)

[] [] []89-91

[] หอกระจายข่าวหมู่บ้าน [] หนังสือพิมพ์, วารสาร

[] วิทยู [] โปสเตอร์, เอกสารทางวิชาการ,

[] โทรทัศน์ แผ่นพับ, ใบปลิว

[] ศูนย์เกษตรประจำหมู่บ้าน

[] อื่นๆ.....

3. คำตอบจากข้อ 2 ท่านคิดว่าสื่อชนิดใดที่ท่านได้รับแล้วนำมาใช้ประโยชน์
ในชีวิตประจำวันมากที่สุด

1. เรื่อง.....

2. เรื่อง.....

3. เรื่อง.....

4. สื่อชนิดใดที่ท่านคิดว่าไม่เคยใช้บริการหรือไม่เคยได้ประโยชน์จากสื่อนั้นเลย เพราะอะไร (คำตอบจากข้อ 2)

1.

2.

3.

5. ท่านเคยได้รับการฝึกอบรมหรือไม่

[]92

[] เคย [] ไม่เคย

ถ้าเคย เรื่องอะไรบ้าง 1.

2.

3.

จำนวนครั้ง/ปี

[] []93-94

6. ในการฝึกอบรมท่านคิดว่าสื่อชนิดใดท่านเข้าใจง่ายที่สุด

[] [] [] []

[] บรรยาย

[] ทดลองปฏิบัติเอง

[] [] [] []

[] แจกเอกสารอ่านเอง

[] วิดีโอ

[] []95-104

[] ทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม)

[] แผ่นใส

[] สาธิตวิธีการทำให้อู

[] ภาพจากสไลด์

[] ทำงานเป็นกลุ่ม (แบ่งกลุ่ม)

[] รูปภาพติดบอร์ดพร้อมคำ

บรรยาย

7. ท่านเคยเข้าร่วมประชุมในหมู่บ้านหรือไม่

[]105

[] เคย

[] ไม่เคย

จำนวนประมาณ.....ครั้ง/ปี

[] []106-107

8. ในการประชุมแต่ละครั้ง ผู้นำการประชุมเคยใช้สื่ออะไรบ้าง (คำตอบจากข้อ 6) [] [] []
108-110

1.

2.

3.

9. ท่านคิดว่าในการประชุมแต่ละครั้งสื่อชนิดใดที่จะทำให้การประชุมเข้าใจ และเป็นไปได้เร็วขึ้น (คำตอบจากข้อ 6) [] [] []
111-113

1.

2.

3.

10. ในการจำหน่ายชื่อของอุปโภคบริโภค ท่านคิดว่าสื่อชนิดใดมีผลต่อการตัดสินใจของท่านมากที่สุด [] [] [] []
[] [] [] []

[] หอกระจายข่าว

[] หนังสือพิมพ์, วารสาร

[] [] [] []

[] วิทยู

[] โปสเตอร์

114-125

[] โทรทัศน์

[] เอกสารวิชาการ, แผ่นพับ, ใบปลิว

[] เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ

[] ศูนย์เกษตรประจําหมู่บ้าน

[] ผู้นำชุมชน

[] เพื่อนบ้าน

[] การประชุมปรึกษาหารือ

[] อื่นๆ

แบบสอบถามการใช้สื่อเพื่อพัฒนาชุมชน

ความคิดเห็นต่อสื่อที่น่าสนใจ

หมายเหตุ

ในการเลือกใช้สื่อประกอบงานวิจัยในครั้งนี้ได้มาจากการศึกษาชุมชน ซึ่งพบว่าสื่อที่ผู้ให้ข้อมูลรับและนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือจากรายการวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะเป็นการทดสอบสื่อที่ทำหน้าที่แทนรายการวิทยุโทรทัศน์ โดยการบันทึกเป็นเทปโทรทัศน์ที่ผลิตจากความต้องการข่าวสารจากสื่อในการส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้สอดคล้องกัน โดยเรียงลำดับตามความต้องการจาก 1 ถึง 6 ลำดับ ได้แก่

เทปโทรทัศน์เรื่อง

1. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ
2. การเพาะเห็ด
3. การปลูกไม้ผล
4. การเลี้ยงไก่
5. การเลี้ยงโค
6. การเลี้ยงหมู

จากนั้นนำเทปโทรทัศน์ไปนำเสนอให้กับผู้ให้ข้อมูลในชุมชน เพื่อทดสอบความคิดเห็นที่มีต่อสื่อที่น่าสนใจจากจำนวนผู้ให้ข้อมูล 137 ครัวเรือน

เรื่อง	จำนวนผู้เลือกชม
1. การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ	32
2. การเพาะเห็ด	25
3. การปลูกไม้ผล	8
4. การเลี้ยงไก่	7
5. การเลี้ยงโค	12
6. การเลี้ยงหมู	22
	106 คน

*หมายเหตุ เลือกชมได้มากกว่า 1 เรื่อง

แบบทดสอบความคิดเห็นต่อสื่อ ในแต่ละเรื่อง

เรื่อง	ระดับความคิดเห็น				เหตุผล
	ดีมาก	ดี	ควรปรับปรุง	ไม่ดี	
	(4)	(3)	(2)	(1)	
ด้านเนื้อหา					
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้ชมไปแล้วนั้น					
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทปโทรทัศน์เป็นอย่างไร					
3. ความเข้าใจเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้ชม					

เรื่อง	ระดับความคิดเห็น				เหตุผล
	ดีมาก	ดี	ควรปรับปรุง	ไม่ดี	
	(4)	(3)	(2)	(1)	
ด้านภาพ 1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์ 2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพในขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร 3. ความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายเป็นอย่างไร 4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความเข้าใจในเรื่องได้ระดับใด					
ด้านเสียง 1. เสียงที่บรรยายประกอบเนื้อหาที่ชัดเจนเป็นอย่างไร 2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็นอย่างไร 3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร 4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายเป็นอย่างไร (ท่านเข้าใจในระดับใด)					

ภาคผนวก ข

ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
ที่นำเสนอแยกตามเรื่องต่างๆ

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง "การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ"

(n = 32)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก 4	ดี 3	ปรับปรุง 2	ไม่ดี 1	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับ ชมไปแล้วนั้น	17 (53.10)	15 (46.90)	-	-	3.53	ดีมาก
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทป โทรทัศน์	11 (34.40)	20 (62.50)	1 (3.10)	-	3.31	ดีมาก
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ ทัศน์ที่ได้รับชม	9 (28.10)	23 (71.90)	-	-	3.28	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทป โทรทัศน์	9 (28.10)	21 (62.60)	2 (6.30)	-	3.22	ดี
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตาม ขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	11 (34.40)	20 (62.50)	1 (3.10)	-	3.10	ดีมาก
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ ทัศน์ที่ได้รับชม	9 (28.10)	23 (71.90)	-	-	3.28	ดีมาก
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความ เข้าใจเนื้อเรื่องได้ระดับใด	10 (31.30)	20 (62.50)	2 (6.30)	-	3.25	ดี
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ ได้ชมเป็นอย่างไร	8 (25.00)	23 (71.90)	1 (3.10)	-	3.21	ดี
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็น อย่างไร	7 (21.90)	15 (59.40)	5 (15.60)	1 (3.10)	3.00	ดี
3. เสียงดนตรีที่ประกอบเป็นอย่างไร	2 (6.30)	22 (68.80)	5 (15.60)	3 (9.40)	2.72	ดี
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจ ในระดับใด	10 (31.30)	25 (78.10)	4 (12.50)	2 (6.30)	2.78	ดี

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง “การเพาะเห็ด”

(n = 25)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก 4	ดี 3	ปรับปรุง 2	ไม่ดี 1	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับชมไปแล้วนั้น	11 (44.00)	13 (52.00)	1 (4.00)	-	3.40	ดีมาก
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทปโทรทัศน์	9 (36.00)	15 (60.00)	1 (4.00)	-	3.32	ดีมาก
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้รับชม	9 (36.00)	15 (60.00)	1 (4.00)	-	3.32	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์	10 (40.00)	14 (56.00)	1 (4.00)	-	3.36	ดีมาก
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตามขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	12 (48.00)	12 (48.00)	1 (4.00)	-	3.44	ดีมาก
3. ความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายเป็นอย่างไร	12 (48.00)	12 (48.00)	1 (4.00)	-	3.28	ดีมาก
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ระดับใด	8 (32.00)	16 (64.00)	1 (4.00)	-	3.28	ดีมาก
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ได้ชมเป็นอย่างไร	7 (28.00)	15 (60.00)	4 (16.00)	4 (4.00)	3.12	ดี
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็นอย่างไร	5 (20.00)	15 (60.00)	4 (16.00)	1 (4.00)	3.12	ดี
3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร	6 (24.00)	14 (56.00)	3 (12.00)	2 (8.00)	2.96	ดี
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจในระดับใด	6 (24.00)	13 (52.00)	4 (16.00)	2 (8.00)	2.92	ดี

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง “การปลูกไม้ผล”

(n = 8)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก 4	ดี 3	ปรับปรุง 2	ไม่ดี 1	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับชมไปแล้วนั้น	2 (25.00)	6 (75.00)	-	-	3.25	ดี
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทปโทรทัศน์	3 (37.50)	5 (62.50)	-	-	3.37	ดีมาก
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้รับชม	5 (62.50)	3 (37.50)	-	-	3.62	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์	5 (62.50)	3 (37.50)	-	-	3.62	ดีมาก
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตามขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	2 (25.00)	6 (75.00)	-	-	3.25	ดี
3. ความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายเป็นอย่างไร	3 (37.50)	5 (62.50)	-	-	3.37	ดีมาก
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ระดับใด	3 (37.50)	5 (62.50)	-	-	3.37	ดีมาก
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ได้ชมเป็นอย่างไร	3 (37.50)	5 (62.50)	-	-	3.37	ดีมาก
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็นอย่างไร	1 (12.50)	7 (87.50)	-	-	3.12	ดี
3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร	3 (37.50)	5 (62.50)	-	-	3.37	ดีมาก
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจในระดับใด	1 (12.50)	7 (87.50)	-	-	3.12	ดี

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง "การเลี้ยงไก่"

(n = 7)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก 4	ดี 3	ปรับปรุง 2	ไม่ดี 1	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับชมไปแล้วนั้น	4 (57.10)	3 (42.90)	-	-	3.57	ดีมาก
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทปโทรทัศน์	1 (14.30)	6 (85.70)	-	-	3.14	ดี
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้รับชม	2 (28.60)	5 (71.40)	-	-	3.28	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์	4 (57.10)	3 (42.90)	-	-	3.57	ดีมาก
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตามขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	4 (57.10)	3 (42.90)	-	-	3.57	ดีมาก
3. ความสอดคล้องของภาพกับคำบรรยายเป็นอย่างไร	4 (57.10)	3 (42.90)	-	-	3.57	ดีมาก
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องได้ระดับใด	1 (14.30)	6 (85.70)	-	-	3.14	ดี
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ได้ชมเป็นอย่างไร	3 (42.90)	4 (57.10)	-	-	3.42	ดีมาก
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็นอย่างไร	2 (28.60)	5 (71.40)	-	-	3.28	ดีมาก
3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร	1 (14.30)	6 (85.70)	-	-	3.14	ดี
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจในระดับใด	1 (14.30)	6 (85.70)	-	-	3.14	ดี

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง "การเลี้ยงโค"

(n = 12)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก 4	ดี 3	ปรับปรุง 2	ไม่ดี 1	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับ ชมไปแล้วนั้น	3 (25.00)	8 (66.70)	1 (8.30)	-	3.17	ดี
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทป โทรทัศน์	3 (25.00)	8 (66.70)	1 (8.30)	-	3.17	ดี
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ ทัศน์ที่ได้รับชม	3 (25.00)	8 (66.70)	1 (8.30)	-	3.17	ดี
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทป โทรทัศน์	-	12 (100.00)	-	-	3.00	ดี
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตาม ขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	1 (8.30)	11 (91.70)	-	-	3.08	ดี
3. ความสอดคล้องของภาพกับคำ บรรยายเป็นอย่างไร	2 (16.70)	9 (75.00)	1 (8.30)	-	3.08	ดี
4. ภาพทำให้สื่อความหมายเกิดความ เข้าใจเนื้อเรื่องได้ระดับใด	1 (8.30)	11 (91.70)	-	-	2.67	ดี
ด้านเสียง						
1. เสียงที่ใช้บรรยายประกอบเนื้อหาที่ ได้ชมเป็นอย่างไร	1 (8.30)	6 (50.00)	5 (41.70)	-	2.67	ดี
2. ความชัดเจนของเสียงบรรยายเป็น อย่างไร	1 (8.30)	7 (58.30)	4 (33.30)	-	2.75	ดี
3. เสียงดนตรีที่ใช้ประกอบเป็นอย่างไร	5 (41.70)	6 (50.00)	1 (8.30)	-	2.33	ควร ปรับปรุง
4. คำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้บรรยายท่านเข้าใจ ในระดับใด	5 (41.70)	4 (33.30)	3 (25.00)	-	2.17	ควร ปรับปรุง

ตาราง ผลประเมินความคิดเห็นต่อสื่อเทปโทรทัศน์
เรื่อง "การเลี้ยงหมู"

(n = 22)

การประเมินผล	ระดับความคิดเห็น				การแปลคะแนน	
	ดีมาก	ดี	ปรับปรุง	ไม่ดี	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
	4	3	2	1		
ด้านเนื้อหา						
1. ขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามที่ได้รับชมไปแล้วนั้น	11 (50.00)	10 (45.50)	1 (4.50)	-	3.45	ดีมาก
2. ระยะเวลาในการนำเสนอเทปโทรทัศน์	8 (36.40)	13 (59.10)	1 (4.50)	-	3.31	ดีมาก
3. ความเข้าใจในเนื้อหาจากเทปโทรทัศน์ที่ได้รับชม	9 (40.90)	12 (54.50)	1 (4.50)	-	3.36	ดีมาก
ด้านภาพ						
1. ความชัดเจนของภาพในรายการเทปโทรทัศน์	5 (22.70)	16 (72.70)	1 (4.50)	-	3.18	ดี
2. การเรียงลำดับขั้นตอนของภาพตามขั้นตอนต่างๆ เป็นอย่างไร	2 (9.10)	20 (90.90)	-	-	3.09	ดี
	8	13	1	-	3.32	ดีมาก